

Frivillige anbringelser

**Forældreforståelsen
og det informerede samtykke**

Indhold

Indledning	1
Problemfelt	2
Dokumentation	4
Undersøgelser	4
Barnets profilering af god forældrekontakt og godt samarbejde	5
Kort politisk og historisk gennemgang (Mette)	8
Lovgivning (Michala)	12
Handleplanen	13
Samtykket	14
Hjemgivelse ved frivillige anbringelser	15
Støtteperson	16
Empati og etik som et arbejdsredskab	16
K.E. Løgstrup	17
Socialrådgiverens rolle	18
Afgrænsning til problemformulering	21
Problemformulering	22
Hypoteser	22
Afgrænsninger fra problemformuleringen	22
Metoderapport	23
Arbejdsmetode	23
Designfigur	24
Operationalisering	25
Kildekritik	26
Videnskabsteoretisk tilgang	27
Kritisk teori	27
Begrebsafklaringer	30
Brugerinddragelse (Mette)	30
Forvaltningsmæssig definition	30
Juridisk definition	31
Gruppens definition	31

Informeret samtykke.	32
<i>Sundhedsfaglig definition</i>	32
<i>Juridisk definition</i>	32
<i>Gruppens definition.</i>	32
Forældres levevilkår (Michala)	33
Teorier	35
Kriseteori (Michala).	35
<i>Krisens faser og varighed.</i>	36
<i>Funktionsniveau</i>	37
Teori om Anerkendelse (Michala)	38
Kommunikations teori (Mette)	41
Empiri	44
Ankestyrelsens praksisundersøgelse 2008 (Mette)	44
Anne-Dorthe Hestbæk, ”Når børn og unge Anbringes” (Michala)	46
Undersøgelse af retssikkerhedslovens §4 (Mette).. . . .	48
Analyse	52
Konklusion	60
Perspektivering	62
Litteraturliste	66
Abstract.	68

Forord

Denne opgave er udarbejdet af studerende på socialrådgiveruddannelsen ved Aalborg Universitet, som led i et uddannelsesforløb. Den foreligger urettet og ukommenteret fra socialrådgiveruddannelsens side og er således et udtryk for forfatternes egne synspunkter.

Projektet henvender sig umiddelbart til vejleder og censor, men er også tilegnet de socialrådgivere, som til dagligt udfører et vigtigt arbejde med de børn og unge, som har behov for særlig støtte. Endvidere er dette projekt også tilegnet de mange forældre, som får børn anbragt.

Gruppen ønsker at takke de to kommuner som var os behjælpelige med at besvare vores spørgeskema. Desuden ønsker vi at takke vores vejleder Margit Harder for god og inspirerende vejledning.

God læselyst!

Udarbejdet på Aalborg Universitet 2008/2009

Dato Mette Grevlund

Dato Michala Rytman Rasmussen

Indledning

Dette projekt omhandler nogle af problematikkerne omkring frivillige anbringelser af børn. For at en frivillig anbringelse ifølge lovgivningen er frivillig, skal forældrene give et informeret samtykke til anbringelsen og formålet med denne. Der er eksempler fra undersøgelser hvor der ses tilfælde, hvor forældrene har følt sig tvunget til at give samtykket, således at anbringelsen er blevet opfattet som frivillig tvang, frem for reelt frivillig. Det ser i nogle sager ud til at forældrene ikke har været inddraget i sagsforløbet eller i den lovpligtige handleplan, samt at der optræder en del retlige mangler på området. Det vi specifikt ønsker at belyse i projektet er netop problemstillingen omkring det manglende informerede samtykke, mangel på inddragelse af forældrene op til en anbringelse, og mangelfuld kommunikation mellem parterne. Disse faktorer, har vi en formodning om, er medvirkende til at forældre i undersøgelser giver udtryk for, at de oplever den frivillige anbringelse som frivilligt tvang, hvilket vi vil redegøre for i de følgende afsnit.

Vi ved desuden fra egne erfaringer fra forskellige praksissteder, hvor vi overvejende oplevede at lovgivningen blev overholdt, at der engang imellem var forældre der afgav et samtykke, som ikke var reelt frivilligt, idet de måske ikke var blevet korrekt informeret, ikke havde været inddraget, eller at de ikke var bekendt med formålet med anbringelsen. Til tider bliver handleplanen lavet udenom forældrene, eller først lavet senere. Vi har også kendskab til nogle tilfælde, hvor forældrene tror, der ikke er anden mulighed end at give et samtykke, da anbringelsen ellers vil blive tvangsmæssig. Der er også de sager, hvor forældrene fejlagtigt giver deres samtykke, idet de har den opfattelse, at når de har samtykket til anbringelsen, så har de også en masse at skulle have sagt angående fx samvær og en eventuel hjemgivelse. Men i mange af disse sager viser det sig, at forældrene i virkeligheden ikke har meget indflydelse på hyppigheden af samvær, og så snart forældrene vil trække samtykket tilbage og ønsker barnet hjemgivet, vil sagen blive lavet til en tvangsanbringelse, idet barnet slet ikke kan komme hjem, dette er bare aldrig blevet oplyst til forældrene.

Som eksempel fra egne praksiserfaringer kan nævnes følgende. En mor fortæller, at da hendes lille barn blev anbragt var det mod hendes ønske og uden samtykke, derfor blev det en tvangsanbringelse. Året efter da sagen snart igen skulle op for Børne- og ungeudvalget, overtalte de hende til at give samtykke, så sagen fremover var en frivillig anbringelse. En af grundene var, at så slap Socialrådgiveren for alt det papirarbejde. Moderen gik tillige og håbede på, at hun snart kunne få barnet hjem, men da hun til et møde bekendtgjorde, at hun ønskede barnet hjemgivet, var svaret, det kunne hun IKKE få! Moderen som sandsynligvis ikke kender meget til sin retstilling accepterede da afslaget.

Uden at have været meget ude i praksis fornemmer vi, at ovenstående absolut ikke er en engangsepisode, men at det forekommer ofte. Moderen i eksemplet kan i hvert fald ikke siges at have givet et reelt informeret samtykke, for så ville hun vide, at det eneste der kræves for, at få barnet hjemgivet¹, er at hun trækker sit samtykke tilbage. Hvis kommunen ikke mener dette er forsvarligt skal sagen for Børne – og Ungeudvalget med henblik på en tvangsanbringelse.

Formålet med dette projekt er på forskellig vis at belyse den opstillede problemstilling, samt redegøre for relevansen af det fremstillede problem. Gennem problemfeltet vil vi dokumentere problemets gyldighed. Til det formål har vi opstillet forskellige hypoteser, som vi vil undersøge vha. forskellige metoder såsom indsamling af allerede indsamlet empiri og indsamling af egen videns produktion. Til sidst i en sammenfattende analyse har vi en formodning om, at vi enten kan bekræfte eller afkræfte de opstillede hypotesers gyldighed.

Problemfelt

Ved udgangen af 2007 var der i Danmark anbragt 14.960 børn og unge. Alene i dette år blev der truffet afgørelse om 3.245 anbringelser, hvoraf langt de fleste, 87 % blev anbragt med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren.²

En afgørelse om en frivillig anbringelse forudsætter at forældremyndighedsindehaveren og den unge over 15 år har givet sit samtykke til anbringelsen, og formålet med denne. Endvidere skal det samtykke der gives være et informeret samtykke³. I den forbindelse skal der i alle anbringelsessager udarbejdes en handleplan, som beskriver formålet med foranstaltningen. Hensigten med denne er, at forældrene bliver i stand til at give et informerede samtykke, og den skal tillige sikre at de får mulighed for at blive inddraget i sagsforløbet. Som et minimum for afgivelsen af et informeret samtykke skal der foreligge en handleplan.

Det ses dog i en praksisundersøgelse fra Ankestyrelsen, at der i 18 % af tilfældene hvor der burde have forelagt en handleplan, er den ikke blevet lavet. Desuden er grundlaget for en frivillig anbringelse i 23 % af tilfældene ikke tilstede, idet samtykket til anbringelsen mangler, og ofte ses det, at det samtykke der er givet ikke opfylder kravene til samtykket jf. § 53 i SEL.⁴ Fra undersøgelsen kan der gives følgende eksempel på en sag, hvor det samtykke der gives fra forældrene, ikke opfyldte kravene til et samtykke

¹ Reglerne for hjemgivelse vil kort blive beskrevet i lovgivningsafsnittet.

² Ankestyrelsen "Børn og unge anbragt uden for hjemmet", Årsstatistik 2007 kap. 1

³ Definition af informeret samtykke på side 32-33

⁴ Ankestyrelsens praksisundersøgelse "Anbringelse af børn og unge" Januar 2008, kap. 2

*"...Forældrene får oplyst, at pigen skal være anbragt på en institution, og at de skal tage stilling til, om de vil give samtykke til anbringelsen, eller om anbringelsen skal være tvangsmæssig. Forældrene vælger herefter at give samtykke."*⁵

I dette tilfælde vurderer ankestyrelsen at der ikke er grundlag for en frivillig anbringelse, da samtykket ikke lever op til kravene for et samtykke. Forældrene blev stillet over for valget mellem en frivillig - eller en tvangsanbringelse. Når de så vælger en frivillig anbringelse, kan det ikke siges at være på baggrund af et reelt frivilligt valg. Det er i sådanne tilfælde begrebet "frivillig tvangs"-anbringelser kommer på tale, også kaldet "gråzone-anbringelser".

Vi ser det som et stort problem, at man har lavet en lovgivning som både skal varetage forældrenes og barnets bedste, men som det ses i ovenstående fra Ankestyrelsens undersøgelse, er det i mange tilfælde ikke er muligt at overholde den. Vi tænker, at det ofte er for at imødekomme barnets bedste, at rådgiverne bøjer loven. *"Ifølge undersøgelsen er der mange sagsbehandlere, der sætter deres professionsetik højere end den processuelle lovgivning, og som i øvrigt mener, at de derved netop overholder principperne i Retssikkerhedsloven og Forvaltningsloven"*⁶. Men der er forefindes sikkert tilfælde, hvor det pga. tidsmangel eller reel uvidenhed, sker at forældrenes retssikkerhed ikke overholdes. Det må siges at være et problem i Danmark, at loven ikke bliver efterlevet og fungerer som tiltænkt! Vi mener, det er bekymrende at målsætningen med lovgivningen ikke altid lader sig praktisere i hverdagen. Det virker til tider som om man i bestræbelserne på at virke til barnets bedste, "træder" på forældrenes retssikkerhed. Der er en konflikt i mellem at forældrene og barnet/den unge skal inddrages i handleplanen og mellem hensynet til barnets bedste. Vi formoder, at alle forældre vil deres barn det bedste, men ikke altid magter det. Men det forældrene mener, er at det bedste ikke altid harmonerer med, hvad der er normen i samfundet. Hvis socialrådgiveren så samtidig sætter sin professionsetik højere end retssikkerhedsorienteringen, så bliver forældrenes retssikkerhed en biting i anbringelsesforløbet.

Denne problemstilling er af stor relevans, idet vi har en formodning om, at der er en gruppe forældre, som ikke oplever at deres retssikkerhed bliver overholdt. Desuden er der en mængde rådgivere, som vi må formode ønsker at efterleve lovgivningen i deres arbejde, men af den ene eller anden grund ikke formår det. Sidst men ikke mindst mener vi, at det er uheldigt og utilfredsstillende, at loven i så mange tilfælde, ikke formås overholdt ude i de enkelte kommuner og arbejdspladser, hvor den er tiltænkt at skulle fungere.

⁵ Ankestyrelsens praksisundersøgelse "Anbringelse af børn og unge" Januar 2008, S. 45

⁶ Hansen, Ingelise Bech & Nørrelykke, Helle & Sjelborg, Hanne, "Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde", 1.udgave, 1. oplag 2006, s. 97 – undersøgelsen der henvises til i citatet er: Ejler, Nicolaj, m.fl. "Undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4"; Socialministeriet, april 2004

Dokumentation

Undersøgelser

Som nævnt har Ankestyrelsen i deres undersøgelser fundet, at der i mange sager ikke er givet et samtykke, som opfylder kravene til et samtykke jf. § 53 i SEL.

En undersøgelse fra 1997 lavet af Anne-Dorte Hestbæk, viser at omkring 11% af alle frivillige anbringelser kan betegnes som gråzone-anbringelser, dvs. at den frivillige anbringelse opfattes som frivillig tvang af forældremyndighedsindehaveren, og disse anbringelser befinder sig i et såkaldt grænseområde mellem frivillighed og tvang.

Hestbæk beskriver i undersøgelsen:

”Sammenholdt med i hvilken udstrækning disse forældre har været inddraget i at udarbejde planen (handleplanen), Viser det sig (jf. tabel 12.5.), at når forældrene i høj grad var inddraget i at udarbejde planen, er det kun 8 pct., der ikke følte det som en reelt frivillig anbringelse. Når forældrene slet ikke var inddraget i at udarbejde planen, er der 49 pct., der bagefter har en fornemmelse af, at barnet ville være blevet tvangsanbragt, hvis ikke de havde accepteret en frivillig anbringelse.”⁷

Dette viser altså en klar sammenhæng mellem graden af inddragelsen og oplevelsen af frivillighed blandt forældrene. Når Ankestyrelsens undersøgelse fra i år så viser, at der er 18%⁸ af sagerne, hvor der burde være udfærdiget en handleplan, men hvor den ikke er lavet, så kan man jo formode, at den problemstilling som Hestbæk fremstiller, er lige så aktuel eller måske endda endnu mere udtalt i dag. Når der i så mange sager ikke er lavet en handleplan, må man formode at forældrene heller ikke er inddraget som loven foreskriver, og at det samtykke de har givet ikke kan betegnes som informeret samtykke, da det er handleplanen som skal ligge til grund for dette. Såfremt samtykket ikke er et informeret samtykke, kan det heller ikke siges at være et reelt frivilligt samtykke, og her taler vi så om gråzone-anbringelser og frivillig tvang.

KABU projektet (Kvalitet i Anbringelsesarbejdet med Børn og Unge) blev iværksat af Socialministeriet og skulle fokusere på kvalitet og dokumentation i anbringelsesarbejdet med de udsatte børn og unge. Projektet strakte sig over et treårigt forløb, og en af vidensindsamlingerne som er udarbejdet af Gitte Jakobsen, i forbindelse med projektets første fase år 2002-2003, er en forældreundersøgelse som består af kvalitative interview med 15 forældre, samt to møder med hver ca. 30 forældre. I denne undersøgelse beskrives dette:

⁷ Anne Dorte Hestbæk; ”Når børn og unge anbringes – en undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager” Socialforskningsinstituttet 97:6 s. 231

⁸ Ankestyrelsens praksisundersøgelse ”Anbringelse af børn og unge” Januar 2008 s. 32

”I forhold til beslutningen nævner flere forældre, at de ikke har oplevet det som et reelt valg, om deres barn skulle anbringes. En del beskriver fx hvordan de blev stillet overfor valget, at sige ja til en frivillig anbringelse – for ellers ville det bare blive en tvang.”⁹

I samme undersøgelse fortæller mange forældre, at der manglede handleplan eller at denne var mangelfuld. Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008 understøtter KABUs undersøgelse angående mangelfulde handleplaner, da 32 % af handleplanerne kun i ringe grad opfylder de lovmæssige krav på området, og i 4 % opfyldes kravene slet ikke.¹⁰ Desuden fortæller mange forældre i KABUs undersøgelse, at handleplanen blev udarbejdet kort tid efter anbringelsen, og ikke før som krævet.

Barnets profilering af god forældrekontakt og godt samarbejde

Dette afsnit er medtaget i projektet, da det er med til, at vise hvorfor det er vigtigt fra begyndelsen, at forsøge at få så godt et forældresamarbejde som muligt. Formodningen om at barnet på sigt vinder fordel af godt samarbejde, er i sig selv en form for dokumentation. Rådgiver må inddrage og lytte til forældrene, sørge for de v.h.a. handleplanen er informeret, så de har en reel mulighed for at afgive et informeret samtykke, hvilket sandsynligvis medfører større oplevelse af inddragelse og derved opnår man færre tilfælde, hvor forældre oplever den frivillige anbringelse som frivillig tvang.

Jf. Servicelovens § 71 har forældrene og barnet ret til samvær og kontakt under en anbringelse udenfor hjemmet. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at forbindelsen mellem forældre og barn holdes ved lige.

På baggrund af lovgivningen gør man i dag, i langt de fleste anbringelsessager, en stor indsats for at støtte forældrene og børnenes mulighed for samvær og inddrage forældrene i sagen. Der kan dog være sager hvor det tydeligvis taler til barnets bedste, at afskære kontakten helt, evt. for en periode. Sværere er det i de sager, hvor samværet ikke fungerer af den ene eller anden årsag. Det ses ofte, at forældrene er så belastede af personlige forhold, at de ikke formår at overholde samværet, og svigter barnet gang på gang. Der er også børn der pga. svigt eller sygdom ikke magter meget samvær med forældrene. I begge de nævnte eksempler er det barnet som taber, og her er det nærliggende at tænke over, i hvor stor grad barnet egentlig profilerer af et løbende samværsforhold med forældrene.

Der er en række enkeltstående undersøgelser, som taler for at det er positivt med et god forældre-barn kontakt. For eksempel skrives der i bogen, ”Forældreinddragelse – til barnets bedste”, som er udgivet i tilknytning til KABU projektet, følgende fra forskning:

⁹ <http://www.kabuprojekt.dk/Files/Filer/For%20ldre%20til%20anbragte%20b%20rn.pdf> s. 7

¹⁰ Ankestyrelsens praksisundersøgelse ”Anbringelse af børn og unge” Januar 2008 s.33

*"Samarbejde mellem forældre og kommune og anbringelsessted, kontakt mellem børn og forældre samt forældrenes mulighed for medansvar og medindflydelse omkring deres børn har stor betydning for, at en anbringelse udenfor hjemmet kan blive til gavn for barnet og barnets udvikling."*¹¹

Ovenstående tekst refererer til, at et godt samarbejde har betydning for, at barnets udvikling kan blive positiv. Men vi formoder, at der er sager hvor forældrene godt nok samarbejder, men gør det modvilligt idet de overordnet set ikke er enige i en anbringelse. I sådanne tilfælde er det usikkert om udfaldet vil blive positivt eller negativt, da forældrenes indstilling kan virke afsmittende på samarbejdet. Godt samarbejde er altså ikke nok, men dog første skridt på vejen. Forældrene må også være enige, hvilket det følgende citat fra undersøgelsen "Anbringelser af børn" af Else Christensen, siger:

*"Sandsynligheden for at en anbringelse får et positivt resultat for barnet, er afgjort størst, hvis forældrene er enige i anbringelsen og støtter barnet i, at det (som forholdene er) er bedst for barnet at bo et andet sted end hos forældrene."*¹²

Disse undersøgelser taler altså for, at både god kontakt med forældrene, og inddragelse samt medindflydelse af disse i sagerne, er af stor betydning for barnets anbringelsesforløb. I en forskningsoversigt af Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk skrives der dog, at der er sået forskningsmæssig tvivl om, hvorvidt det anbragte barns udvikling virkelig påvirkes positivt af kontakt med de biologiske forældre. De skriver, at der ikke er nogen dokumentation for den positive betydning af denne kontakt, men dog forligger der heller ikke dokumentation for det modsatte. De påpeger desuden, at den manglende dokumentation ikke skal ændre på, at man i praksis arbejder på at forbedre og opretholde kontakten mellem forældre og børn, sådan som også loven foreskriver.¹³

Egelund og Hestbæk (2003) giver en mængde eksempler fra forskning, på hvilke positive og negative effekter der ses af forældrekontakt, vi vil nævne nogle af disse. (Hvor de følgende eksempler er taget fra ses i fodnoten¹⁴)

Der er positive resultater, der tyder på, at barnet får styrket sin identitet, det bliver styrket emotionelt og socialt hvilket giver bedre trivsel under anbringelsen og færre følelsesmæssige problemer. Anden undersøgelse viste, at børnene med hyppige besøg fik højere IQ, færre adfærdsproblemer og tilpassedes sig bedre plejefamilien. Der er desuden resultater der peger på, at barnet får lettere ved at opretholde relationer, bevare minder fra før anbringelsen og der

¹¹ FBU "Forældreinddragelse – til barnets bedste" 2006 s. 108

¹² Christensen, Else "Anbringelser af børn – En kvalitativ analyse af processen", Socialforskningsinstituttet 98:2 s. 22

¹³ Egelund, Tina & Hestbæk, Anne-Dorthe "Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet" En forskningsoversigt, Socialforskningsinstituttet Kbh. 2003, s.16-17

¹⁴ Ibid. s. 175-178

er mindre risiko for brud, hvor anbringelsen slutter uplanlagt. God kontakt mellem barn og forældre er tit positivt forbundet med hjemgivelse.

Et eksempel i Egelund og Hestbæks undersøgelse påpeger, at det for nogle børn ikke er hensigtsmæssigt, at opretholde kontakt med sigte på hjemgivelse. Andre børn vil blive mindet om problemerne, i kontakten med forældrene, hvilket igen kan give nye problemer. Andre studier viser ikke, at børn med regelmæssig kontakt til forældrene var bedre tilpasset, end dem uden. Til slut kan nævnes en undersøgelse som fandt, at for de unge som var vanskelige at placere, gik det dårligere når de havde kontakt med forældrene, end det gjorde for dem der ikke havde kontakt.¹⁵ Heraf ses det altså, at der kan findes argumenter for og imod, alt efter hvilke børn man har med at gøre.

Det diskuteres i dag om børn er samfundets ansvar eller forældrenes. De politiske holdninger er tydelige, børneopdragelse er forældrenes ansvar og hvis forældrene ikke magter at styre børnene, bliver de straffet i form af sanktioner. Men hvis forældrene ikke magter forældrerollen, eller hvis der på anden måde er problemer i familien, står samfundet klar til at træde til med foranstaltninger som skal virke til barnets bedste. Med tiltrædelsen af FN's børnekonvention har det danske samfund forpligtiget sig til at varetage børns rettigheder i henhold til konventionen. Det betyder bl.a. *"Samfundet skal sikre barnets tarv, når der træffes beslutninger. Staten er forpligtet til at varetage særlige regler, der beskytter barnet"*¹⁶ Ydermere står der i artikel 9 *"... Barnets ret til at opretholde kontakt til begge forældre, hvis det lever adskilt fra den ene eller dem begge. Statens forpligtelse til at genskabe en sådan kontakt, hvis adskillelsen skyldes årsager iværksat af staten"*.

I diskussionerne om hvorvidt forældre-barn kontakten er positiv, er der to teoretiske vinkler som kan lægges til grund for argumenterne. De betegnes behovsteorien og objektrelationsteorien.

Teorierne kommer med modsatrettede resultater, om barnet kan erstatte tilknytningen til forældrene med tilknytning til andre voksne.

Behovsteorien argumenterer for at børn godt kan tilknytte sig andre voksne end deres biologiske forældre. Såfremt de er i sammenhængende kontakt med nogle voksne, kan de udvikle et psykologisk forældreskab, som gør at de føler disse som deres forældre, og familien som deres. Forældretilknytningen kan altså erstattes af en ny psykologisk forældrerelation til andre voksne. Denne teori taler altså mod de mange anbringelsesforløb, hvor der i lang tid er tvivl om, hvem barnet hører til. Specielt hvis barnet skal være

¹⁵ Egelund, Tina & Hestbæk, Anne-Dorthe "Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet" En forskningsoversigt, Socialforskningsinstituttet Kbh. 2003 Kap. 7

¹⁶ <http://www.boerneraadet.dk/FN's++b%C3%B8rnekonvention/Forkortet+udgave+af+artiklerne>

langtidsanbragt, er det vigtigt at styrke forholdet mellem barn og plejefamilie, og derved må forældrene træde tilbage.

Objektrelationsteorien taler derimod for det modsatte. Den pointerer at når barnet skal udvikle sin identitet, er det tilknytningen til de vigtigste personer i barnets verden, først og fremmest forældrene, som er grundlæggende for denne udvikling. Det ligger i denne teori, at relationen til forældrene aldrig kan erstattes, og derfor er det vigtigt, at selvom barnet er anbragt og forældrene ikke er der i dagligdagen, at de stadig må være til stede i form af psykologiske forældre.

Sidstnævnte teori har inspireret megen forskning, og i Danmark har objektrelationsteorien blandt andet vist sig i Graversen-betænkningen.¹⁷

Kort politisk og historisk gennemgang

I dette afsnit¹⁸ vil vi ganske kort komme ind på den samfundsmæssige udvikling, som er sket i det danske samfund med hovedvægten lagt på socialområdet, nærmere afgrænset inden for børne- og unge området. Samtidig vil vi ganske kort skitsere udviklingen og ændringen i forståelsen af socialrådgiverens rolle, samt begrebet retssikkerhed. Når vi vælger at medtage dette afsnit i projektet, sker det ud fra den betragtning, at det kan hjælpe os til bedre at forstå hvilke principper, prioriteter og bevæggrunde, som er gældende inden for området i dag. Vi har valgt at koncentrere os om perioden fra indførelsen af bistandsloven i 1976 og frem til i dag. Denne tids afgrænsning er foretaget, fordi vi mener, det er den periode inden for nyere historie, hvor der er sket den største udvikling inden for børne- og ungeområdet. Gruppen er dog opmærksomme på, at der i årene forud for bistandslovens ikrafttrædelse, også er sket begivenheder som har haft indflydelse på hvorledes den sociale lovgivning, det danske samfund og økonomien har udviklet sig. Disse begivenheder har vi dog valgt kun at illustrere på en tidslinje, og ikke kommentere nævneværdigt på, for at fremme overskueligheden.

¹⁷ Egelund, Tina & Hestbæk, Anne-Dorthe "Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet" En forskningsoversigt, Socialforskningsinstituttet Kbh. 2003, s. 161-163

¹⁸ litteratur anvendt i dette afsnit er; Larsen, Jørgen Elm & Møller, Iver Horneman: "Socialpolitik", 2. udgave, 2004 samt Hansen, Ingelise Bech & Nørrelykke, Helle & Sjelborg, Hanne, "Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde", 1. udgave, 1. oplag 2006

Tidslinje

1905	Lov om Behandling af forbryderiske og forsømte børn og unge Mennesker
1933	Kanslergade forliget – den 2. socialreform. Det var et sikringssystem, hjælpen var forsørgelse, socialrådgiveren - en sagsbehandler. retssikkerhed; borgeren var sikret nogle rettigheder i forhold til lovgivningen.
1940	Danmark besættes
1945	Befrielsen
1949	Marshallhjælpen
1956	Folkepensionsreform
1960	Lov om revalidering, tilbudssyste forebyggelse, socialrådgiver – en behandler. retssikkerhed; ret til både generelle og specifikke tilbud
1961	Lov om offentlig forsørgelse
1970	Kommunalreformen
1973	DK indtræder i EF. Fri abort indføres.
1976	Bistandsloven, servicesystem, hjælp tilselvhjælp, socialrådgiver – en ekspert

I 1970'erne har det offentlige overtaget en stor del af de opgaver, som tidligere blev taget hånd om i de enkelte familier eller i lokalsamfundet. Det var et årti præget af oliekrise, stor arbejdsløshed og en generel afmatning i økonomien både privat og offentlig. Det er i denne periode der kommer en ny socialreform som består af 3 hovedelementer.

- En ny social styrelseslov (ikrafttræden 1970) og en ankestyrelseslov (ikrafttræden 1973)
- Sygesikring og dagpengelov (ikrafttræden 1973)
- Bistandsloven (ikrafttræden 1976)¹⁹

Forarbejdet til denne socialreform er udarbejdet af Socialreformkommissionen, denne bliver nedsat af socialministeriet i sep. 1964²⁰. Med indførelsen af Bistandsloven genindfører man skønsprincippet og behovskriteriet i sociallovgivning - *"Bistandsloven var formuleret som en rammelov, og udgangspunktet var en helhedsorienteret hjælp, der satte familien i centrum"*²¹. Borgerne blev klienter, hvis opgave blev at modtage den hjælp, som blev dem tilbudt uden aktivt selv at søge at gøre en indsats for at forbedre livsvilkårene. Socialrådgiverne er nu

¹⁹ Bundesen, Peter: "Socialpolitikens udvikling fra fattighjælp til velfærdsstat" i Socialpolitisk introduktion 1998, kompendium fagområde 1 Soc. 2005 3.sem side 93

²⁰ Hansen, Ingelise Bech & Nørrelykke, Helle & Sjelborg, Hanne, "Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde", 1.udgave, 1. oplag 2006

²¹ Ibid. Side 158

eksperter som på bedste vis forsøger at udøve loven under de forhold, som gør sig gældende. Bistandsloven blev udformet under højkonjunktur, men skulle nu effektiviseres under en lavkonjunktur. Dette betød, at der var en stram topstyring af de likvide midler, og denne fik indvirkning på det arbejde som socialrådgiveren udførte. Samtidig ændrer retssikkerhedsbegrebet sig til nu at blive forbundet med ”...borgerens ret til både generelle serviceydelser og særlige ydelser bevilliget efter et ” ret og skøns-princip.”²²

I 1980'erne og frem til sidst i 1990'erne sker der en holdningsændring inden for dansk socialpolitik.” *De nye slagord i forhold til den offentlige sektor og produktionen af serviceydelser bliver omstilling, tilpasning og fornyelse, og målene om modernisering bliver fastholdt af den borgerlige regering op gennem 80'erne*”²³. Der opstår en brugersynsvinkel hvor: ”brugerne betragtes som ”efterspørgere”, der med deres valg kan give udtryk for deres behov...”²⁴ Begrebet velfærdssamfund vinder indpas og kan defineres som ”et samfund hvor den enkelte borgers ansvar for at klare sig selv betones”²⁵. Nu er det op til den enkelte at tage et ansvar for hans/hendes eventuelle sociale problemer og selv medvirke aktivt til at skabe en ændring i sit liv. For at det kunne ske i forhold til det offentlige system var det nødvendigt, at ændre den måde systemet indtil da havde behandlet borgeren på. ”1970'ernes socialreform havde ikke fokus på retssikkerhed og præcise rettigheder for borgeren, fordi den i høj grad var præget af et behandlersyn. Reformen hvilede på den opfattelse, at den enkelte skulle bringes ud af sine sociale problemer gennem hjælp fra professionelt uddannede behandlere.”²⁶ 1. januar 1987 træder Forvaltningsloven i kraft. ”Gennemførelsen af lovforslaget skulle medvirke til at forbedre sagsbehandlingen i den offentlige forvaltning og dermed øge sikkerheden for, at den enkelte borger kunne få indflydelse på de beslutningsprocesser, der vedrørte den pågældendes forhold, samt at forbedre den enkeltes mulighed for at forstå indholdet og baggrunden for de trufne afgørelser”²⁷. Med denne udvikling var borgeren ikke længere en klient, men blev en aktiv deltager i sagsforløbet. Socialrådgiveren var ikke længere en ekspert men nu en medaktør, og skulle være med til at hjælpe borgeren med at fremme sagsforløbet, og dermed forbedre den pågældendes sociale situation.

²² Hansen, Ingelise Bech & Nørrelykke, Helle & Sjelborg, Hanne, ”Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde”, 1. udgave, 1. oplag 2006, Side 160

²³ Ibid. Side 137

²⁴ Ibid. side

²⁵ Ibid. Side 132

²⁶ Ibid. Side 37

²⁷ Ibid. side 37

Ovenstående tendenser leder frem til 1998 hvor Bistandsloven bliver erstattet med 3 nye love; Retssikkerhedsloven, Serviceloven og Aktivloven.²⁸ Da Serviceloven trådte i kraft medvirkede det til inden for børne- og unge området, at fokus nu gik fra at være familiebaseret til at være på barnet eksplicit jf. Servicelovens §32 stk.5. Forud for disse ændringer i måden at anskue og forsøge at løse problemer på inden for børne- og ungeområdet, havde der i starten af 90'erne været nedsat et særligt udvalg – Graversen-udvalget. I forbindelse med den betænkning²⁹ som udvalgets arbejde mandede ud i, dukker begrebet handleplan op. I betænkningen forudsættes nemlig et krav om, at der forud for beslutningen om anbringelse uden for hjemmet, skal foreligge en plan, og at forældrene skal give et informeret samtykke til en frivillig anbringelse.³⁰ I 1991 tilslutter Danmark sig FN's Børnekonvention, denne omhandler bl.a. børns ret til selvbestemmelse – som f.eks. indflydelse, deltagelse og ytringsfrihed. Indholdet i Børnekonventionen afspejler sig derved også i Serviceloven, da den i forbindelse med de frivillige anbringelser netop omhandler nogle af de nøgleord som er vigtige for Børnekonventionen.

Man anvender ikke længere betegnelsen klient, i stedet bliver begrebet nu bruger eller borger, og dennes rolle bliver i større grad som en medspillende aktør, frem for en passiv modtager.

*”Brugerperspektivet får også større lovgivningsmæssig gennemslagskraft. Hvor det i begyndelsen af 1990'erne primært var fokus på de kollektive borgerrettigheder, kommer der tillige fokus på de individuelle rettigheder, hvilket cementeres med den lille socialreform i 1998, både i retssikkerhedsloven og i de mange materielle bestemmelser i serviceloven.”*³¹

Socialrådgiveres rolle antager konsulentkarakter og målet er nu at få borgeren til at gå fra at modtage passiv forsørgelse til at blive aktiv forsørgende. Empowerment³² som en metode vinder indpas, målet er nu at give og bekræfte borgeren i at han/ hun selv aktivt kan gå ind og ændre på sin situation. Der kommer med Retssikkerhedsloven et nyt fokus på begrebet retssikkerhed. *”En væsentlig nyskabelse i lovgivningsmæssig sammenhæng var § 4 vedrørende borgerens ret til at medvirke ved sagsbehandlingen.”*³³ I årene forud for Retssikkerhedsloven var begrebet retssikkerhed et spørgsmål om at borgerne fik den hjælp

²⁸ Hansen, Ingelise Bech & Nørrelykke, Helle & Sjelborg, Hanne, ”Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde”, 1.udgave, 1. oplag 2006, Side 167

²⁹ Betænkning 1212, 1990

³⁰ Hestbæk, Anne-Dorthe, ”Når børn og unge anbringes.-En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager”, Socialforskningsinstituttet 97:6

³¹ Hansen, Ingelise Bech & Nørrelykke, Helle & Sjelborg, Hanne, ”Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde”, 1.udgave, 1. oplag 2006, side 139

³² Empowerment foregår på 3 niveauer: Individ, gruppe og samfund, på alle niveauer gælder om at skabe styrke, kraft og magt (Empowerment på dansk)

³³ Ibid. Side 44

som han/hun var berettiget til. Vægten blev på borgerens mulighed for at være medvirkende i sagsbehandlingen.

Det er i år 10 år siden den lille socialreform blev vedtaget, og der sker stadig en udvikling inden for det sociale område. Den danske økonomi har siden årtusindeskiftet været præget af en højkonjunktur³⁴. Men på trods af disse økonomiske opsving, har der været en stigende debat bl.a. omhandlende fattigdomsbegreber, anbringelser af børn – og unge som desværre ikke lever op til de lovmæssige krav og en tendens til en politisk indgangsvinkel til, at alle sociale problemstillinger kan løses ved at sikre borgerne beskæftigelse. Det bliver nu forventet at borgeren i langt højre grad end tidligere tager et ansvar for sit liv og selv er i stand til at komme med mulige løsninger på problemstillingen. Begreber som familiepleje, nærmiljø og ressourcer bliver fokuspunkter inden for børneanbringelser, måske direkte udsprunget af den politiske tone i samfundet, eller for at fremme barnets bedste? Borgernes retssikkerhed har indimellem trange kår, bevidstheden om at den er til stede, men det kan være svært at implementere den i praksis. Efter kommunesammenlægningen i 2007 er det for nogle borgere blevet sværere at komme i kontakt med de offentlige myndigheder, sagsbehandlingen trækker i nogle tilfælde ud, grundet mangel på socialrådgivere i de enkelte forvaltninger, eller problemer i forbindelse med sammenlægningen af forskellige arbejdsplads kulturer. Dette er alt sammen faktorer som sammenholdt, er medvirkende til at øge presset på den enkelte rådgivers arbejdsdag samt samarbejdet med borgeren.

Lovgivning

Alle § henvisninger i teksten er fra Lov om social service.

Dette afsnit omhandler de lovmæssige regler, der er i forbindelse med anbringelser af børn. Det er lovgivningen som danner grundlaget for anbringelserne. Det er derfor vigtigt at belyse denne, for at få et helhedsbillede af projektets problemstilling. Vi har valgt at have fokus på flere love, og de vil kort blive nævnt her. Vi har valgt §140 som omhandler handleplanen, da det er denne, som er grundlaget for det informerede samtykke. Endvidere er fokus på § 53 som handler om samtykket, samt vejledningen dertil. Dette er valgt, da vi mener, at det informerede samtykke er centralt i forbindelse med gråzoneanbringelser, og undgåelsen af disse. Vi har også valgt at medtage reglerne om hjemgivelse, da vi fra praksis har erfaret, at både rådgivere samt forældre har en tvivlsom forståelse af, hvor enkelt eller ikke enkelt det er at få barnet hjemgivet. Disse regler er beskrevet i vejledningen 99 af 5. Dec. 2006, pkt. 492. Sidst har vi medtaget §54, som omhandler støttepersonen. Dette har vi valgt at gøre, da det at

³⁴ Gruppen er opmærksom på at der pt. er finanskrisen og at denne givetvis på længere sigt vil resultere i en lavkonjunktur.

tilbyde forældrene en støtteperson, når de virkelig har behov for støtte, er en væsentlig måde at anerkende dem på. Netop anerkendelse ser vi som noget centralt i samarbejdet mellem forældre og rådgiver, men det vil vi komme nærmere ind på senere i projektet.

Når der fremover i projektet skrives barnet, menes der både barnet og den unge over 15 år. Forældremyndighedsindehaveren vil desuden blive betegnet som forældre, for at fremme læsevenligheden.

Ifølge §146 i Lov om social service er kommunen forpligtet til, at føre et generelt tilsyn med børn og unges forhold og vilkår i lokalområdet. Såfremt kommunen bliver underrettet eller på anden måde får kendskab til, at et barn eller ung kan have behov for særlig støtte, skal de på baggrund af en vurdering af sagens karakter, påbegynde en undersøgelse af barnets forhold jf. §50. Disse grunde til at starte en anbringelsessag sker på baggrund af underretninger, der i lidt over halvdelen af sagerne kommer fra forældrene selv, 32% af sagerne sker på kommunens eget initiativ, 30% sker på baggrund af henvendelse fra barnet/den unge selv, og 31% af underretningerne sker fra skole e.l. desuden er der div. andre steder kommunen får underretninger fra fx politiet, sundhedsvæsenet og andre. I langt de fleste afgørelser er sagen startet med henvendelser fra flere forskellige parter, derfor er de beskrevne procenter langt over hundrede.³⁵

En §50 undersøgelse skal ske med samtykke fra forældrene, og af den unge hvis denne er over 15 år. Ifølge §50, stk. 9 kan undersøgelsen dog gennemføres uden samtykke, såfremt det er nødvendigt. Jf. §51 kan undersøgelsen tillige gennemføres tvangsmæssigt. Såfremt der på baggrund af §50-undersøgelsen vurderes at barnet/den unge har behov for særlig støtte, iværksættes en foranstaltning jf. §52. Denne foranstaltning iværksættes, når det må anses at være af væsentlig betydning, af hensyn til et barns særlige behov for støtte. Afgørelsen om dette skal ske med samtykke fra forældrene, dog undtagelse i §56, og med samtykke fra den unge, hvis det er en anbringelse udenfor hjemmet efter §52, stk. 3 nr. 8. Kommunen skal altid vælge den mindst indgribende, formålstjenlige foranstaltning, som kan løse de problemer der er blevet afdækket i undersøgelsen.

Handleplanen

Før man kan træffe afgørelse efter §§ 52, 58 eller 76 skal kommunen lave en handleplan jf. §140. (Kan undlades hvis hurtig handling er nødvendig³⁶) Handleplanen laves på baggrund af de undersøgelser, der er gennemført jf. §50 og laves så vidt muligt med forældrenes samtykke, da den også er et redskab til samarbejdet med familien.

³⁵ Ankestyrelsen "Børn og unge anbragt uden for hjemmet", Årsstatistik 2007 kap. 2

³⁶ Hurtig handling er ved akutte anbringelser.

En handleplan skal jf. 140 stk. 5 således indeholde:

”... Stk. 5. En handleplan skal angive formålet med indsatsen, og hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet. Handleplanen skal bygge på de undersøgelser, der er gennemført, jf. § 50, og opstille mål og delmål med hensyn til barnets eller den unges:

- 1) Udvikling og adfærd*
- 2) Familieforhold*
- 3) Skoleforhold*
- 4) Sundhedsforhold*
- 5) Fritid og venskaber og*
- 6) Andre relevante forhold”*

I ”håndbog om anbringelsesreformen”(2007) beskrives hvordan handleplanen skal sikre, at forældre og barn bliver skriftligt informeret, og bliver bekendt med hvorfor myndighederne har truffet en afgørelse og deres overvejelser omkring denne. Handleplanen skal udarbejdes sammen med forældre og barn³⁷, og skal være med til at fremme en aktiv inddragelse af barnet og familien. Handleplanen skal opstille konkrete mål og delmål, indenfor de ovenstående seks punkter, dermed er der også et godt grundlag for senere opfølgning på indsatsen.³⁸

Når der således på baggrund af handleplanen er truffet afgørelse om fx anbringelse udenfor hjemmet efter §52, stk. 3, nr. 8, kan der kun være tale om en frivillig anbringelse, når der er samtykke jf. §53, fra både forældrene og den unge som er fyldt 15 år, og disse skal være indforstået med formålet med anbringelsen.

Det er dog væsentligt at huske, at selvom forældrene har ret til medinddragelse, er det myndighederne som har kompetencen til, at træffe den endelige beslutning i sagen.

Samtykket

I bestemmelsen i §140, opstilles der kvalitative krav til det samtykke, der skal til for, at der er tale om en frivillig anbringelse. Samtykket til en frivillig anbringelse gives på baggrund af handleplanens beskrivelse af formålet med anbringelsen, samt hvad der skal ske undervejs i anbringelsen.

”Som nævnt under pkt. 275 ff. er det væsentligt, at handleplanen på forståelig måde angiver nogle tydelige rammer for indsatsen, i form af opstillede mål og delmål. På den måde fremstår handleplanen som et rimeligt bedømmelsesgrundlag for, hvad formålet med

³⁷ Det er dog ikke et direkte lovkrav, at handleplanen skal udarbejdes i samarbejde med familien, men den skal så vidt det er muligt udarbejdes i samarbejde med barnet og forældrene.

³⁸ ”Håndbog om anbringelsesreformen” Servicestyrelsen 2007, kap. 5

anbringelsen er, således at det samtykke, der gives til en anbringelse, kan karakteriseres som et informeret samtykke.”³⁹

Der er ikke krav om samtykke til alle punkter i handleplanen, det er mere præcist formålet med anbringelsen, som forældrene ved hjælp af handleplanen skal give samtykke til. Dette formål skal være tydeliggjort i handleplanen. Det forventes ikke, at man i alle sager kan få forældrene til at samtykke til handleplanen, den er kommunens arbejdsredskab, samtidig med at den kan bruges aktivt i samarbejdet med familien. Det bør dog være god sagsbehandling at sikre, at forældre og barnet, får en grundig information om alle elementerne i handleplanen.

Hensigten med at opstille de før nævnte kvalitative krav til samtykket, er tillige at forældrene skal føle sig mere forpligtet af deres samtykke. Desuden ønsker man, at førnævnte pga. sin accept af anbringelsens formål, vil samarbejde med kommunen i anbringelsessagen, så barnet, får det bedst mulige ud af anbringelsen.

Der er ikke krav om hvorledes samtykket til anbringelsen gives, men det er hensigtsmæssigt hvis det gives skriftligt. Hvis et samtykke kun er givet til anbringelsen, men ikke til formålet med anbringelsen, kan dette ikke betragtes som et reelt samtykke efter § 53. Er dette tilfældet må man vurdere efter reglerne om tvangsanbringelse jf. §58.⁴⁰

Hjemgivelse ved frivillige anbringelser

En frivillig anbringelse ophører, når enten kommunen træffer afgørelse derom, eller forældrene eller den unge over 15 år, trækker deres samtykke tilbage. Forældrene/den unge kan ved frivillige anbringelser til enhver tid trække deres samtykke tilbage.

”Ved frivillige anbringelser kan samtykket fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, til enhver tid tilbagekaldes. Ved tilbagekaldelse af samtykket er betingelserne for den frivillige anbringelse ikke længere opfyldt. Hjemgivelse kræver i denne situation ikke nogen afgørelse fra kommunens side, og barnet eller den unge skal hjemgives umiddelbart.”⁴¹

I visse tilfælde kan der opstå konflikter mellem anbringelsesstedet eller kommunen og forældrene, og disse kræver barnet hjem. Hvis kommunen er enig i hjemgivelsen, men dog ikke at det sker øjeblikkeligt af hensyn til barnets tarv, kan der jf. §60 stk.1, i børn og unge-udvalget besluttes, at barnet i op til 6 mdr., efter tilbagekaldelsen af samtykket, ikke kan hjemgives.⁴²

³⁹ Vej. 99 af 5. dec. 2006 om særlig støtte til børn og unge og deres familier pkt. 311

⁴⁰ Ibid pkt. 273 & 311

⁴¹ Ibid. pkt. 492

⁴² Ibid. pkt. 492

Støtteperson

Jf. §54 skal kommunen tilbyde forældrene en støtteperson i forbindelse med deres barns anbringelse udenfor hjemmet.

”Støttepersonen tildeles i forbindelse med anbringelsen, det vil sige fra det tidspunkt, hvor en anbringelse af barnet indgår som et konkret element i de foreslåede foranstaltninger...”⁴³

Støttepersonen skal altså tilbydes forældrene allerede inden der er besluttet, om barnet skal anbringes, men allerede når det kommer på tale som en eventuel mulighed.

Ideen med tilbuddet om en støtteperson er, at forældrene har en, der kan lytte til dem, og være der for at støtte dem. Støttepersonen kan være med til at udrede spørgsmål omkring det offentlige system, og generelt støtte samarbejdet, og forældrenes involvering i arbejdet med barnet. Tilbuddet om en støtteperson kan frit vælges af forældre til anbragte børn, de kan også selv vælge personen, men ofte laver kommunen en liste over relevante personer. Det er vigtigt at være opmærksom på, at støttepersonen er uafhængig af forvaltningen, og at han/hun må være fleksibel. Det er endvidere vigtigt at støttepersonen er kvalificeret og har personlig baggrund, for at kunne varetage denne rolle.⁴⁴

Dette afsnit har sin relevans i projektet, da man ved at tilbyde forældre hjælp i en vanskelig situation, anerkender dem og deres behov. Mange af disse forældre, vil vi formode, har det svært med at få deres barn anbragt, de kan føle mindreværd og er sårbare. I støttepersonen har de en udenforstående person, som de kan tale med om deres følelser og usikkerhed. Da forældrene har ret til inddragelse og til at blive informeret om sagen, er denne støtteperson også et redskab til at sikre borgerens retstilling på dette område, specielt for den gruppe af forældre som har vanskeligt ved at forstå processen.

Empati og etik som et arbejdsredskab

I dette afsnit vil vi belyse nogle af de forskellige etiske, socialrådgivere kan tillægge deres arbejde, samt forsøge at vise vigtigheden af at kunne udvise empati i forholdet til borgeren. En socialrådgivers arbejde spænder vidt, men da projektet omhandler arbejdet i forbindelse med frivillige anbringelser, er det i den situation vi fokuserer på etikken og empatibegrebet. Først vil vi kort belyse, hvorledes empatien spiller en rolle i arbejdet. Dernæst vil vi skitsere nogle generelle etiske teorier, og til sidst komme med en beskrivelse af K.E. Løgstrups etiske overvejelser. Vi har valgt at lægge hovedvægten på Løgstrups teori om etik, da vi mener, hans tanker symboliserer en tilgang, man som socialrådgiver bør tilstræbe i arbejdet med mennesker.

⁴³ Vej. 99 af 5. dec. 2006 om særlig støtte til børn og unge og deres familier pkt. 315

⁴⁴ Ibid. pkt. 315

Når man sidder som socialrådgiver og arbejder med anbringelser, er der flere ting, som man som socialfaglig person bør have med i sine overvejelser mht. sagens forløb. For selve sagsforløbet er det vigtigt, at man er i stand til at besidde en empatisk, etisk og anerkendende tilgang til forældrene og barnet. Empati skal ikke kun forstås som evnen til at føle med/sætte sig ind i deres situation, men også at man er i stand til at agere på en sådan måde, som er bedst for dem. Der er altså tale om en proces, hvor man iagttager, tolker, handler og vurderer. I hele denne proces gemmer der sig en holdning/en tilgang til hvorledes man som person opfatter mennesket, som sidder overfor en i den givne situation.

Alle har vi en etisk indfaldsvinkel som sammen med evnen til at udvise empati er bestemmende for, hvordan vi agerer overfor vores omgivelser. Overordnet set kan man skelne mellem primær og sekundær etik, *"hvor den primære etik er hævet over tid og sted, og de handlinger, den udløser, ikke har noget mål ud over sig selv."*⁴⁵ Den sekundære etik kan beskrives som vedrørende *"mellemmenneskelig tillid og fortrolighed som en forudsætning for, at et samfund kan fungere."*⁴⁶ Sædvanligvis inddeles etikken i 3 hovedkategorier; Normativ etik, deskriptive etik og metaetikken⁴⁷. Gruppen har valgt at anvende Lars Gunnar Lingås definitioner på de etikbegreber vi beskriver. Normativ etik: *"...Etik, der arbejder med at finde frem til de vigtige værdier og de rigtige holdninger og normer for at styre holdninger og handlinger ... Den normative etik er således optaget af det, man bør eller skal gøre i bestemte situationer"*. Deskriptiv etik *"...arbejder med så neutralt og objektivt som muligt, at beskrive de værdier og normer, en given gruppe rent faktisk har ... Den er optaget af, hvad vi rent faktisk gør eller er."* Metaetikken *"beskæftiger sig med etik arbejde i en mere overordnet sammenhæng ... Den fortæller os ikke, hvad vi bør regne for godt, men spørger i stedet, hvad "godt" betyder, sådan som ordet almindeligvis bruges i moralske meningsytringer."*⁴⁸

Ofte vil en socialrådgiver anvende en normativ etisk tilgang til hendes/hans arbejde, da det jo tit er et spørgsmål om at finde en løsning på et bestemt problem i en given situation, som er essensen i arbejdet.

K.E. Løgstrup

Som socialrådgiver er det også vigtigt, at man er sig bevidst om den tilgang/ det menneskesyn man besidder. K.E. Løgstrup⁴⁹ skriver i sin bog "Den etiske fordring" om, hvorledes mennesket bør være sig bevidst om den måde, det møder sin næste på. Løgstrup mener, at vi

⁴⁵ Lingås, Lars Gunnar : "Etik for social og sundhedsarbejdere", 4 udgave, 1. oplag 2005, side 23

⁴⁶ Ibid, side 23

⁴⁷ Løgstrup, K.E. "Den etiske fordring", 2. udgave 1991, 11 oplag, side 24

⁴⁸ Ibid. Side 24-25

⁴⁹ Sindelagsetiker

normalt mødes med en naturlig tillid til hinanden og at det også gør sig gældende selv i mødet med en fremmed. ”På forhånd tror vi hinandens ord, på forhånd har vi tillid til hinanden”⁵⁰ Vi møder andre med troen på, at det de fortæller os er sandheden, og har tillid til at de, som vi selv, vil hinanden det bedste. I følge Løgstrup er mennesket fundamentalt afhængige af hinanden. Det enkelte menneske står med valget om at drage omsorg eller at ødelægge, og den måde vi møder andre på, er bestemmende over den magt vi har over dem.

”Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd...”⁵¹. Den måde vi som socialrådgivere vælger at møde et andet menneske på i en given situation, bliver bestemmende for, hvorledes udfaldet af mødet vil blive. Det er derfor ikke ubetydeligt, at man før f.eks. en samtale om en frivillig anbringelse gør sig nogle overvejelser om, hvordan man vil gribe sagen an. Løgstrup skriver også, at når man tager udgangspunkt i et andet menneske, kan man ikke handle efter forgodtbefindende, man må nødvendigvis handle uselvisk og til den andens bedste. Samtidig skal man være sig bevidst at ”Ansaret for den anden kan aldrig bestå i at overtage hans eget ansvar”⁵² Ved at have Løgstrups etiske fordring i tankerne, mener vi at man som rådgiver nemmere kan anerkende, at forældrene har nogle følelser som spænder bredt, lige fra oplevelsen af tab til vrede og frustrationer over sagens forløb. Det er for mange forældre, et stort tab/nederlag at skulle lade sit barn anbringe, ikke kun i rollen som forældre, men også i forhold til samfundet. Det er derfor helt naturligt at der kommer nogle reaktioner fra forældrene, som kan sidestilles med de reaktioner man udviser i en sorg/krise situation. Derfor vil vi senere i projektet inddrage en kort beskrivelse af sorg/krise teori.

Socialrådgiverens rolle

Den etiske bagage man har med sig og praktiserer i sit arbejde som socialrådgiver, kan være bestemmende for den rolle man har i de forskellige situationer man møder borgerne i. I det efterfølgende afsnit vil vi forsøge at belyse de forskellige roller nærmere.

Socialrådgiveren må i dag i sit arbejde, være rustet til at optræde i mange forskellige roller. Dansk Socialrådgiverforening har udarbejdet en kompetenceprofil som kommer ind på flere af disse, og de væsentligste roller vil her kort blive beskrevet.

- **”Rådgiver og vejleder**

⁵⁰ Løgstrup, K.E., ”Den etiske fordring”, 2. udgave 1991, 11. oplag side17

⁵¹ Ibid. side 37

⁵² Ibid. side39

Herunder kunne inddrage brugere som ligeværdige partnere og kunne se deres ressourcer samt understøtte dem i at anvende disse. Endvidere kunne kommunikere med og formidle viden til brugere og andre aktører.

- **Forandringsagent,**

herunder kunne omsætte teorier og metoder til praktisk handling (fokus på faget ”socialt arbejde”⁵³) og have viden og indsigt i, hvad der skal til for at skabe forandring, og mod til at gennemføre forandringen i samarbejde med brugere og omgivelser.

- **Koordinator,**

herunder have autoritet og kompetence til at være tovholder i det sociale arbejde, (tværfaglighed som arbejdsform)

- **Udvikler,**

herunder kunne ”lære at lære” og kunne reflektere over egen praksis samt i samarbejde med ledelse og brugere udvikle faget på baggrund af erfaringsopsamling og undersøgelses- og forskningsresultater

- **Analysator,**

herunder kunne analysere komplicerede sammenhænge og udlede det væsentlige, skabe overblik og se helhedsløsninger på grundlag af sammensat viden

- **Forhandler,**

herunder kunne agere, koordinere, forhandle og øve indflydelse i krydsfeltet mellem forventninger fra ledelse, samarbejdspartnere og brugere under de socialpolitiske rammebetingelser, lovgivning, budgetter mv.

- **Myndighedsudøver,**

herunder kunne træffe afgørelser, som tilgodeser lovgivningens krav, brugernes situation og forvaltningens praksis samt kunne handle ud fra trufne afgørelser⁵⁴

Rådgiveren har som tidligere nævnt mange forskellige opgaver og roller alt efter hvilket arbejde denne besidder. Desuden er der stor forskel på rollerne alt efter hvor i et sagsforløb, man befinder sig. I dette projekt har vi fokus på den del af processen, som drejer sig om netop samtalen med familien, altså den del hvor der skal indhentes det informerede frivillige samtykke, såfremt det skal ende ud i en frivillig anbringelse. I denne del af forløbet optræder socialrådgiveren i rollen som myndighedsperson, idet denne sidder med den endelige

⁵³ "Faget socialt arbejde" henviser til anbefalingen i evalueringsrapporten, Socialrådgiver- og socialformidleruddannelserne, EVA 2000 s.37.

Faget Socialt arbejde er dog ikke længere en anbefaling, men en del af bekendtgørelsen i Socialrådgiveruddannelsen.

⁵⁴ http://www.socialrdg.dk/multimedia/Forslag_til_socialr_dgivernes_fremtidige_kompetenceprofil2.pdf

beslutningskompetence. Flere af ovenstående roller skulle dog også gerne være i funktion. Socialrådgiveren er den som har ansvaret for kommunens indsats i forhold til barnet. Det er rådgiverens rolle at koordinere indsatsen og sikre, at der bliver taget hånd om alle aspekter af barnets udvikling. Det er rådgiverens job at lytte og snakke med forældrene omkring, hvad de måtte have brug for i forbindelse med en anbringelse.⁵⁵

Som rådgiver er man i en magtposition i forhold til forældrene, men mange rådgivere bryder sig ikke om at forholde sig til dette. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at magt og hjælp hænger sammen. Om magt skriver Flora Ghosh:⁵⁶ *"Hvis socialrådgiveren er uopmærksom på magten og fornægter, at de repræsenterer magt overfor borgeren, kan de heller ikke forholde sig til, hvordan magten anvendes."*⁵⁷

Forholdet mellem rådgiver og forældre vil altid være præget af et asymmetrisk magtforhold. Rådgiveren vil i forældrenes øjne og forforståelse være "systemets medspiller" og vil som udgangspunkt i langt i fleste anbringelsessager, være den som har initiativet i forbindelse med anbringelsen. I og med rådgiveren har den endelige beslutnings kompetence, vil det give en ulighed mellem parterne. Flere rådgivere underspiller deres magtrolle, og som belyst senere i afsnittet om undersøgelsen af retssikkerhedslovens §4, er dette et problem. Men hvorfor har rådgiveren så meget imod at skulle være myndighedspersonen? Hvis man som rådgiver klargør fra starten af en anbringelsessag, hvorledes magtforholdet reelt er, vil man så ikke kunne undgå mange situationer, hvor forældrene føler sig vildledt?

Gruppen tænker at, man som rådgiver skal tydeliggøre overfor forældrene hvilken rolle man har. I en anbringelsessituation må rådgiveren først og fremmest varetage barnets bedste, hvilket kan være vanskeligt når de samtidig skal tilgodese forældrene og deres retsstilling. Det er også at vise forældrene anerkendelse og respekt, når man viser dem at, der er en helt klar rollefordeling. Gruppen har et etisk udgangspunkt som tager afsæt i K.E. Løgstrups Etiske fordring; At vi i mødet med et andet menneske holder dette menneskes liv i vores hænder. Hvis det er forudsætningen for at samtale og agere som rådgiver, så mener vi, at man har en etisk forpligtigelse til at tydeliggøre sin magtrolle og netop ikke underspille den. Foucault skriver om magt: *"magt er produktiv"*⁵⁸ Magten behøver ikke at være negativ, det er måden man anvender magten på, som kan være negativ og problematisk. Her kommer Honneths anerkendelsesteori ind i billedet. For hvis rådgiveren anerkender den person, som sidder over for i samtalsituationen, som et individ med meninger, følelser og holdninger, kan rådgiveren gøre sin magtrolle tydelig uden at "træde" på den anden part. Senere i projektet vil vi

⁵⁵ FBU "Forældreinddragelse – til barnets bedste" 2006 s. 141 & 153

⁵⁶ Ghosh, Flora, "Magt og intersektionalitet i socialt arbejde, Nordisk Socialt Arbejd, nr. 4 2007, s. 321-322

⁵⁷ Ibid. s. 322

⁵⁸ Mik- Meyer, Nanna & Villadsen, Kaspar, "Magtens former", 1.udgave, 1. oplag 2007. side 17

tydeliggøre ovenstående kapitel bl.a. gennem en redegørelse af Honneths anerkendelsesteori, og i kommunikationsafsnittet.

Afgrænsning til problemformulering

Vi ved fra praksis, at flertallet af de forældre som rådgiverne kommer i kontakt med i en anbringelsessituation i børne- og familieafdelingerne, har massive problemer, ofte på flere områder. Mange har misbrug, manglende uddannelse og psykiske problemer, og er måske selv belastet af tvivlsomme opvækstvilkår.

Man må formode, at forældre og rådgivere som udgangspunkt har et fælles ønske om, at en anbringelse skal forløbe så nemt og problemfrit som muligt. På baggrund af den viden vi har opnået gennem studiet og vores praktikforløb, har det undret os, at der tilsyneladende er et problem i forbindelse med anbringelsessager og det informerede samtykke. Man er klar over, at langt det bedste samarbejde opnås, såfremt man kan nå til enighed med forældrene, og at det gavner barnets forløb med så få uoverensstemmelser som muligt. Hvorfor følger rådgiverne så ikke de procedurer der i lovgivningen er fastlagt, herunder udarbejdelsen af handleplanen?

Hvor i anbringelsesforløbet går det galt og hvilke faktorer spiller ind, både hos rådgiverne og forældrene, når sagen ender i en frivillig tvang! Vi har en antagelse om, at det i mange tilfælde er i kommunikationen mellem rådgiver og forældre, at det går galt. Vi overvejer om, ikke langt de fleste sager ville munde ud i et godt samarbejde med forældrene og et godt forløb for barnet, såfremt man fulgte reglerne i lovgivningen. Vi antager, at rådgivernes forståelse af begrebet frivillig anbringelse tager afsæt i den juridiske definition, hvor en frivillig anbringelse er en anbringelse med et informeret samtykke. Vi har en formodning om at mange forældre til anbragte børn har en anden forståelse af begrebet og at dette misforhold i forståelsen mellem rådgiver og forældre spiller en rolle. Vi mener samtidig, at kommunikationen og den måde rådgiverne møder/anerkender forældrene på er væsentlig. Lovgivningen lægger på mange måder op til brugerinddragelse og undersøgelser viser, at man i kommunerne forsøger at efterleve dette. Men hvorfor opfatter så mange forældre så, at den frivillige anbringelse af deres barn ikke var reel frivillig.

Disse overvejelser har ført os til følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvilke faktorer i socialrådgivernes arbejdsvilkår kan være med til at belyse, at en gruppe forældre i undersøgelser giver udtryk for, at den frivillige anbringelse af deres barn blev oplevet som ”frivillig tvang”?

Hypoteser:

Vi har en formodning om at de organisatoriske rammer og de økonomiske konjunkturer har en betydning for de rammer og arbejdsvilkår rådgiverne er underlagt. Den politiske holdning som afspejles i samfundet får indflydelse på, hvordan det sociale arbejde udføres i praksis.

Kan rådgiveren komme i en situation, hvor denne ikke kan opfylde lovgivningen, enten pga. manglende tid til at udføre arbejdet, eller fordi rådgiveren skal varetage to til tider modsat rettede interesser? – Her tænker vi barnets bedste kontra forældrenes retssikkerhed.

Vi tænker, at den enkelte rådgiver enten bevidst eller ubevidst har indflydelse på sagsforløbet, enten med sine praksiserfaringer, etiske overvejelser eller den måde budskabet bliver formidlet i anbringelsesforløbet.

Vi har en formodning om, at manglende kommunikation mellem socialrådgiver og forældre spiller en rolle for, i hvor stor grad forældrene opfatter at der er tale om en frivillig anbringelse.

Vi har en antagelse om, at forældrenes baggrund, deres sociale forhold, uddannelse og opvækst, har betydning for i hvor stor grad de oplever, at der har været tale om ”frivillig tvang” i anbringelsessituationen

Afgrænsninger fra problemformuleringen

Vi har i dette projekt måtte foretage en del fravalg i forbindelse med problemstillingen og hvad vi vil undersøge, da mulighederne er mange, men vores tidshorisont er begrænset.

Vi har fravalgt at se på hvorledes arv og miljø har en betydning for hvilke børn der anbringes. Altså om forældrenes opvækstvilkår har betydning for sagsforløbet.

Vi har tillige fravalgt at anskue problemstillingen ud fra barnets synsvinkel, og beskæftiger os heller ikke nævneværdigt med de unge over 15 år, som retsmæssigt står anderledes end børnene.

Metoderapport

Arbejdsmetode

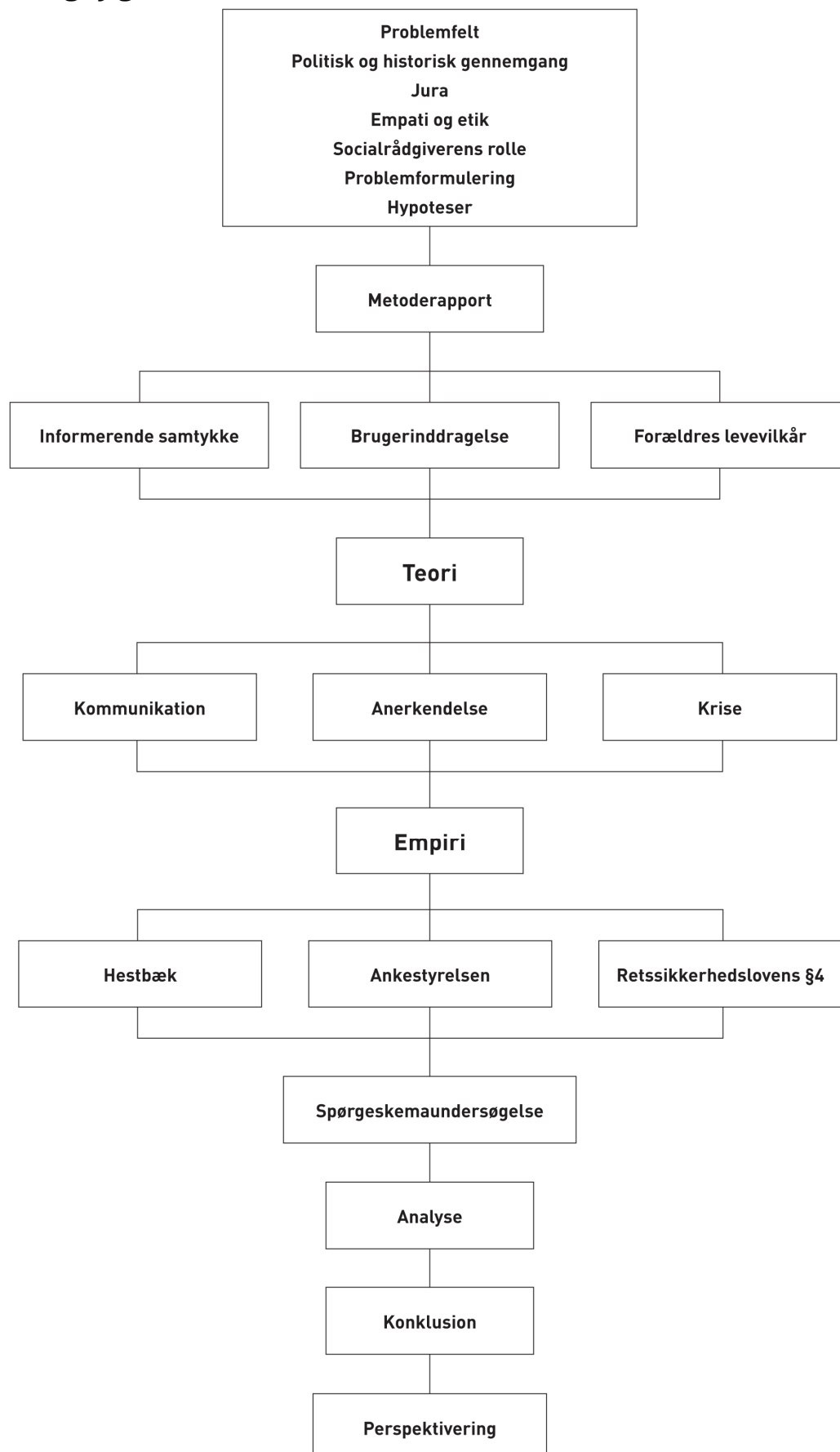
I dette projekt har vi som vores primære metode valgt, at arbejde med spørgeskemaer, som er en kvantitativ metode. Svarene vi får via spørgeskemaerne vil vi sammenholde med allerede eksisterende empiri. Denne empiri vil hovedsageligt være Hestbæks (1997) undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager, undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4 samt Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008 og deres årsstatistikker.

Vi ser mange fordele ved at anvende spørgeskemaer, og nogle af dem vil vi kort redegøre for i det følgende. En spørgeskemaundersøgelse kan gennemføres ensartet blandt rådgiverne, og man undgår evt. at påvirke respondenterne med den måde spørgsmålene der stilles på, som det let sker i en interview situation. Rådgiverne har god tid til at overveje deres svar og selv vælge svar tempoet, desuden kan de udfylde skemaet på et tidspunkt af dagen, hvor de har tid til det. Vi ved at socialrådgiveren i forvaltningerne er tidsmæssigt presset, og derfor antager vi, at respons-graden vil være større ved et ikke så tidskrævende spørgeskema frem for, at de skulle afsætte tid til interviews. Endvidere har metodefolk erfaret, at pga. den tilsikrede anonymitet, altså den store grad af fortrolighed, kan man med fordel anvende følsomme spørgsmål i undersøgelsen. Sidstnævnte bekræfter vores egen forestilling om, at rådgiverne vil svare mere ærligt på et stykke anonymt papir, frem for ved et interview med diktafon m.v. Nogle af vores spørgsmål er netop ret følelsesbetonede, dette ser vi som nødvendigt, for at få rådgivernes holdninger frem.⁵⁹

Vores egen tidshorisont taget i betragtning, mente vi også, at vi med spørgeskemaerne ville have mulighed for at få et bredere spænd af svar, end ved nogle få interviews som desuden er meget tidskrævende efterfølgende at behandle. Vi har desuden forsøgt at lave spørgsmålene åbne, med graduerings muligheder og med mulighed for uddybelse til nogle af de svære svar.

⁵⁹ Kristensen, Erik "Guide til spørgeskemaundersøgelser – med introduktion til defgo.net", Forlaget '94, 2006, kap. 1-3 & Olsen, Henning "Guide til gode spørgeskemaer" Socialforskningsinstituttet København 2006, kap. 2

Designfigur

Operationalisering

Gruppen startede med en forforståelse og en ide om at der i forbindelse med frivillige anbringelser var et problem, indenfor forståelsesfeltet mellem socialrådgivere og borgere. Da vi havde lejlighed til at arbejde en smule med emnet gennem et miniprojekt på 3. semester, hvor vi anvendte allerede eksisterende empiri fra området og senere fik oparbejdet nogen praksiserfaring inden for børne/familie området, blev vores interesse for problemstillingen øget. Samtidig blev vores formodning understøttet bl.a. ved hjælp af en gruppe af forældre, som i forskellige undersøgelser gav udtryk for, at der i deres sag havde været tale om frivillig tvang.

Vi startede med at indsamle og undersøge eksisterende empiri som dokumentation for relevansen af vores problem. Vi valgte at anvende Anne-Dorthe Hestbæks undersøgelse, KABU, Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008, Undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4 og en undersøgelse omhandlende borgernes medvirken i sociale sager. Denne videns indsamling mandede ud i en problemformulering med tilhørende hypoteser. Derefter udarbejdede vi en metoderapport, hvori vi forsøger at synliggøre nogle af vores overvejelser i forbindelse med de valg vi har truffet. Desuden har vi udformet et designdiagram for visuelt at understrege opbygningen i projektet. I vores videnskabsteoretiske afsnit er formålet at vise hvilken tilgang vi har til problemstillingen. Vi har også valgt nærmere, at belyse nogle hovedbegreber; Informeret samtykke, brugerinddragelse og forældrenes levevilkår, da disse spiller en væsentlig betydning i projektet, og de er tænkt som et hjælperedskab til at udarbejde analysen.

Efterfølgende vil vi begrunde vores valg af teorier og redegøre for, hvorledes vi tænker dem anvendt.

- Kommunikation som en teori er medtaget for at belyse/understrege hvorledes kommunikationen mellem rådgiver og borger ideelt set burde finde sted, samt understrege vigtigheden af, at der finder en god dialog sted.
- Anerkendelse; som teori er anvendt Honneths anerkendelsesteori, hvor vægten bliver lagt på den juridiske anerkendelse, i form af at overholde de retlige aspekter i en sagsgang.
- Sorg/krise er medtaget for at underbygge vigtigheden af, at man som fagperson er klar over at der er en mulighed for at forældrene kan komme i en krisesituation i forbindelse med sagsforløbet.

Empirivalg og begrundelse af dette vil blive forklaret. Først vil vi komme med en begrundelse for, hvorfor vi mener, at de inddragede undersøgelser er relevante for projektet, dernæst

forklare valget af at anvende spørgeskemaer til indsamling af ny empiri. Kort lidt om hvilke tanker vi har gjort os i den forbindelse f.eks. tidspres og gyldighed.

Hernæst følger en sammenfattelse af empirien. Denne skulle gerne lede os hen til en analyse, hvori det er muligt for os at påvise de opstillede hypotesers relevans og problemformuleringens berettigelse.

Efter analysen kommer vores konklusion, hvori vi vil komme med en besvarelse af problemformuleringen. Sluttelig vil vi afrunde projektet med en perspektivering, hvor vi fortæller, hvad vi mener konklusionen kan bruges til og forsøge at komme med konkrete handlingsforslag til ændringer.

Kildekritik

Gruppen har valgt at underbygge vores problem og hypoteser gennem allerede eksisterende empiri og ny empiri i form af et spørgeskema udformet til socialrådgivere i børne - og familieafdelingerne. Vi har valgt at udforme et spørgeskema, da vi har en formodning om, at vi måske vha. denne metode kan få bekræftet en antagelse, vi på forhånd har tillagt os.

Som empiri for analysedelen har vi valgt tre undersøgelser. Den ene undersøgelse er fra Socialforskningsinstituttet af Anne-Dorthe Hestbæk "Når børn og unge anbringes, En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager"⁶⁰ Undersøgelsen er dog flere år gammel, da den er fra 1997. De mange år taget i betragtning kan måske have en betydning for, om undersøgelsen stadig har sin berettigelse. Der skulle jo gerne være sket en udvikling inden for anbringelsesområdet. Undersøgelsen af Hestbæk blev udarbejdet få år efter ændringerne af Bistandsloven trådte i kraft pr. 1. jan. 1993. På den baggrund kunne man argumentere for, at der sandsynligvis vil være begynder - vanskeligheder mellem kommunerne og de pågældende forældre og at det kunne være en forklaring på undersøgelsens konklusion. Det har dog vist sig, at der faktisk ikke er sket nogen form for efterfølgende forskning af "*processerne i kommunerne i forbindelse med anbringelse af børn og unge uden for hjemmet*"⁶¹, hvor man i samme grad har udspurgt forældrene. Vi mener, at undersøgelsen stadig har en gyldighed og håber at, vi gennem vores analyse af de indsamlede spørgeskemaer og ved at sammenholde det med vores andre valgte undersøgelser; Ankestyrelsens praksisundersøgelser af Anbringelse af børn og unge januar 2008, og retssikkerhedslovens § 4 undersøgelse, kan underbygge undersøgelsens gyldighed.

⁶⁰ Hestbæk, Anne Dorthe, "Når børn og unge anbringes – en undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager", Socialforskningsinstituttet 97:6

⁶¹ Ibid. side 3

Undersøgelse af retssikkerhedslovens §4 er lavet af Socialministeriet i 2004. Formålet med denne undersøgelse er at *"undersøge den praksis sagsbehandlerne i kommunerne har i deres brug af retssikkerhedsloven i deres sagsbehandling"*⁶². Undersøgelsen omhandler 3 forskellige områder⁶³. At undersøgelsen ikke entydigt beskæftiger sig med vores område, kan bevirke at den på nogle punkter ikke er anvendelig. Der er dog flere aspekter i undersøgelsen som gør at, vi mener, det er fornuftigt at inddrage den i projektet. F.eks. indeholder den nogle skemaer som på en god og overskuelig måde viser forskellene i vægtningen af de komponenter henholdsvis rådgiverne og forældrene mener en god dialog skal indeholde.

Ankestyrelsens praksisundersøgelse er lavet med det formål at fokusere på, hvorledes kommunerne overholder lovgivningen i forbindelse med en anbringelsessag. Det vil sige at undersøgelsens formål er, at belyse de retslige aspekter i anbringelses-situationerne. Ulempen ved anvendelse af denne undersøgelse er, at hovedvægten i denne undersøgelse er lagt på det rent lovmæssige, der er ikke så stor fokus på, hvorledes forældre tænker i forbindelse med en anbringelsessag. Vi mener dog, at undersøgelsen er brugbar, da den sammenholdt med vores anden empiri kan være med til at skabe et billede af, hvad vi med projektet ønsker at belyse.

Udformningen af spørgeskemaer er den nye empiri som vi har valgt at medtage i projektet. Vi ved, at der er både fordele og ulemper ved at anvende et spørgeskema. Men med afsæt i den korte tidshorisont vi har til rådighed og vores formodning om, at det vil være lettere at få et svar fra rådgiverne, valgte vi denne metode. De nærmere argumenter ses i ovenstående afsnit om arbejdsmetode.

Videnskabsteoretisk tilgang

Kritisk teori

For at opnå en større forståelse af den overordnede tankegang bag projektet, er det nødvendigt at redegøre for hvilken videnskabsteoretisk tilgang vi har valgt, dette kan også beskrives på en anden måde, nemlig at vi må forklare læseren, gennem hvilke briller vi ser verden.

Vi har valgt den kritiske teori af flere grunde som vil være tydeligt gjort senere i afsnittet. Vi vil bruge kritisk teori til at se kritisk på samfundsstrukturer, og samtidig forholder kritisk teori sig kritisk til sig selv, og vi som benytter den kritiske teori forholder os også kritiske til os selv og det vi kommer frem til gennem projektet.

Noget centralt i kritisk teori er forståelsen af forholdet mellem de samfundsstrukturer som mennesker lever i, og individets mulighed for at handle på trods af disse. Kritisk teori er

⁶² Ejler, Nicolaj, m.fl. "Undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4"; Socialministeriet, april 2004

⁶³ Områderne er Ældre, handicap og børn - og unge

optaget af at synliggøre de skjulte magtinteresser som fordrejer muligheden for et videnskabeligt indblik i relationer i samfundet.⁶⁴

I Kritisk teori har fortolkning en væsentlig plads, den lægger vægt på kritik af ideologien, og forholder sig kritisk til de strukturer der er i samfundet. Gennem forskning og på baggrund af kritisk teori, har man fået belyst mange af de magtforhold som ses i samfundet. Den ser kritisk på den aktuelle herskende samfundsstruktur.

Kritisk forskning kan beskrives som en tredobbelthermeneutik⁶⁵. Enkelthermeneutik omhandler personens tolkning af sig selv og dens individuelle situation. Dobbelthermeneutik handler så om forskerens fortolkning af denne persons virkelighed. Tredobbelthermeneutik behandler dobbelthermeneutikken sammen med en tolkning af de forhold i samfundet som indvirker på både forskeren og informanten. Sidstnævnte beskæftiger sig med de handlinger der gør at nogles interesser fremmes men på andres bekostning. Derfor må man forholde sig kritisk til eksisterende interesser og indretninger i samfundet.⁶⁶

I vores projekt er det dobbelthermeneutikken og tredobbelthermeneutikken som er interessant, idet vi som forskere forsøger at fortolke på rådgivernes virkelighed og deres situation. Vi forsøger at finde forklaringer ud fra forskellige faktorer i rådgivernes arbejde, i deres virkelighed, som vi tolker på, for derefter at benytte resultatet til at svare på hvorfor undersøgelser viser, at en gruppe forældre oplever en frivillig anbringelse som frivillig tvang. Kritisk teori er ikke specielt knyttet til empiri, den forholder sig hellere til overordnede forhold end til det, der påstås i enkelte empiriske undersøgelser. Når man bruger kritisk teori som baggrund for forskning, bestemmer det til dels hvorledes forskningsspørgsmål må udformes. Disse spørgsmål må enten være af *vurderende* eller af *konstruktiv* form. Dvs. enten handle om hvorledes sociale situationer er, som de bør være, eller hvorledes disse sociale forhold kan forbedres.⁶⁷

Habermas⁶⁸ kommer også med bidrag til den kritiske teori. Han beskriver, hvorledes den kommunikation som vores forståelse sker gennem, er bevidst fordrejet af både sociale og økonomiske processer. Problemet er, at individet ofte ikke kender til dette. "Vi lever med

⁶⁴ Rønn, Carsten "Almen videnskabsteori for professionsuddannelserne" Alinea Kbh., 2006, s. 209

⁶⁵ "Hermeneutikken hævder betydningen af at fortolke folks handlinger ved at fokusere på et dybere meningsforhold end det umiddelbart indlysende. En hermeneutisk tilgang lægger vægt på, at der ikke findes nogen egentlig sandhed, men at fænomenerne kan tolkes på flere planer. Hermeneutikken bygger på princippet om, at mening kun kan forstås i lyset af den sammenhæng, det studerede indgår i." Kilde: Thagaard, Tove "Systematik og indlevelse, en indføring i kvalitativ metode" Akademisk forlag 2003, s. 39

⁶⁶ Thagaard, Tove "Systematik og indlevelse, en indføring i kvalitativ metode" Akademisk forlag 2003, kap. 2

⁶⁷ Ibid. kap. 2

⁶⁸ "Jürgen Habermas (født 18. juni 1929 i Düsseldorf) er en tysk filosof og sociolog indenfor traditionen for Kritisk teori"....."Han startede som elev af Theodor W. Adorno og bliver anset som den sidste store repræsentant for Frankfurterskolen og dens kritiske teori." Kilde: http://da.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCrgen_Habermas

andre ord med en falsk bevidsthed skabt på baggrund af samfundets undertrykkende ideologier”⁶⁹

Habermas ønsker gennem ideologikritik at afdække samfundets illegitime herskermagt. Gennem dette får mennesket mulighed for, ikke at afskaffe magtforholdet, men at ændre magtfordelingen og selv få magten. Samfundsvidenskab må også være både forklarende og forstående. Hvis vi udelukkende forklarer ud fra årsager, glemmer man at samfundet består af individer med følelser og motiver. Hvis man på den anden side blot prøver at forstå disse følelser og motiver glemmer man, at samfundet ikke umiddelbart kan gennemskues, og individerne heri ikke nødvendigvis selv forstår disse følelser og motiver. For at forstå sammenhænge i samfundet, må man både forklare systemverdenen og forstå livsverdenen. I Systemverdenen er forholdene styret af politik og økonomi. Penge har magten, mennesket er blevet undertrykt af økonomiens markedsmekanismer. Samfundet består bl.a. af kontrolmekanismer, som Habermas kalder magt. Man kan kort sige, at systemverdenen repræsenterer staten og magt.⁷⁰ Konkret i vores projekt repræsenteres systemverdenen af socialrådgiverne. Det er dem som besidder en magtposition i forhold til forældrene, via den lovgivning og socialpolitik, de repræsenterer, dette er samfundsmagten.

Man forstår livsverdenen, ved at se hvorledes samfundet opfattes ud fra det enkelte individs synsvinkel. En personligt levet verden udgør vores identitet, kultur og indbyrdes relationer. Denne verden udtrykkes vha. kommunikation, på den måde vi handler.⁷¹ I vores projekt er livsverdenen repræsenteret af borgeren dvs. forældrene. Som eksempel på hvorledes systemet, altså rådgiver har magt over livsverdenen, som her er forældrene, kan nævnes at det er rådgiver som sidder med beslutningskompetencen. Rådgiver er fra øverst i systemet underlagt alle mulige administrative forskrifter, og ofte selvom det sker usagt, er visse beslutninger om anbringelser, og om de skal være frivillige eller tvangsmæssige, afgjort af tid og økonomi, afgjort af hvor mange penge der er tilbage i kassen.

Altså er der i forholdet mellem system og livsverdenen en indbygget konflikt om magt. Om individets livsverden siger Habermas:

”Vores livsverden har en egen rationalitet, som kan frigøres gennem sproglig kommunikation og forståelse. Denne livsverden undertrykkes, når vi italesætter medmennesket som teknik og lovmæssige sammenhænge. Videnskabeligt er det derfor afgørende at oversætte videnskab og teknologi til den sociale verden, så resultatet bliver øget frigørelse.”⁷²

⁶⁹ Birkler, Jacob "Videnskabsteori", Munksgaard Danmark 2005, s. 113

⁷⁰ Ibid. kap. 6 & Hansen, Carsten Svane m.fl. "Samfundslæx" Gyldendal 2004, s. 136

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid. s. 114-115

Konkret vil vi med den kritiske teori, i projektet forholde os kritisk til samfundet, ud fra ovenstående forhold. Nærmere beskrevet er det forholdet mellem rådgivere og forældre vi forholder os kritisk til, altså sammenstød mellem system og livsverdenen. Med afsæt i den kritiske teori ønsker vi altså at se kritisk på hvorledes sagsarbejdet forløber i kommunerne. At se på forskellige empiriske undersøgelser, og ikke bare søge sandheden i en. At forsøge at belyse hvorledes arbejdet bliver oplevet af forældrene, og tillige se på hvor godt loven opfyldes. Med afsæt i den kritiske teori forholder vi os også kritisk til vores egen forskning og de resultater den tilvejebringer, endelig vil vi forholde os kritisk til den konklusion vi kommer frem til sidst i projektet.

Endvidere vil vi ud fra dette kritiske synspunkt, til slut i projektet komme med handlingsforslag til hvorledes vi mener, der kan ske forandringer, i betragtning af at loven i flere tilfælde ikke efterleves som foreskrevet, og man kalder en anbringelse frivillig, selvom den ikke opleves som sådan af forældrene.

Begrebsafklaringer

Brugerinddragelse

I projektet anvender vi flere steder ordet brugerinddragelse, i dette afsnit vil vi definere hvilken betydning vi tillægger begrebet, både med Velfærdsministeriets definition, en juridisk tolkning, vores egne ord, samt begrunde hvorfor ordet har relevans i vores projekt.

Forvaltningsmæssig definition:

Velfærdsministeriet beskriver på hjemmesiden⁷³ hvorledes ministeriet definerer begrebet brugerinddragelse. *”Brugerinddragelse er et vigtigt princip i den sociale indsats. Det handler om at lade borgernes oplevelser og meninger komme til orde....Borgeren har ikke patent på sandheden men hans eller hendes vurderinger er lige berettigede med for eksempel de professionelles”* og lidt længere nede står der *”Det indebærer vel og mærke ikke at, borgeren altid skal ”have sin vilje” ”*⁷⁴

I en pjece udarbejdet af Socialministeriet til forvaltningerne efter undersøgelsen af retssikkerhedslovens § 4 om borgernes medvirken i egen sag, krsiver ministeriet bl.a.

⁷³ http://www.social.dk/ministeriets_omraader/handicap/handicappolitik/index.aspx?id=6ddc92b2-dd77-4dd3-89f0-1dfe8607470e

⁷⁴ Ibid.

”Borgerens medvirken skal ske i sagsbehandlingen, det vil sige det arbejde, der går forud for en afgørelse i sagen”⁷⁵

Juridisk definition:

Retssikkerhedsloven § 4 definerer brugerinddragelse som *”Borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag. Kommunen og amtskommunen tilrettelægger behandlingen af sagerne på en sådan måde, at borgeren kan udnytte denne mulighed”*

De foregående to eksempler på hvorledes man kan tolke begrebet brugerinddragelse, har givet gruppen mulighed for at danne vores egen definition. Vi er klar over, at der i de to eksempler også kan være forskellige tolkninger. Hvad menes der f.eks. med ordet mulighed? i den juridiske definition. Betyder det at borgeren har mulighed for at medvirke, ensbetydende med at han/hun på alle måder og med alle midler skal inddrages i deres sag. Hvad nu hvis den pågældende person ikke er i stand til at varetage egen mulighed, eller ikke ønsker at medvirke/ blive inddraget – kan man så overholde lovgivningen i forbindelse med en anbringelse, hvor det jo er et kardinalpunkt at forældrene og barnet inddrages i handleplanen? Eller kan det tænkes, at der sidder en rådgiver som måske ikke finder det relevant at oplyse om muligheden, man kunne jo måske godt tilrettelægge en sag på en sådan måde at borgeren ikke har mulighed for at blive inddraget, på trods af lovens forskrifter. Dette tankespind har ledt os frem til gruppens egen definition.

Gruppens definition:

Gruppens egen fortolkning af begrebet dækker over en deling af ordet i to, bruger og inddragelse. I dette tilfælde forbinder vi ordet bruger med borger/klient – i projektsammenhæng vil det være forældrene som part i en anbringelsessag. Inddragelse betyder for os, at man – forældrene bliver hørt, får mulighed for at give deres mening til kende og evt. selv komme med konstruktive løsningsforslag til problemet, men ikke nødvendigvis at disse løsningsforslag bliver anvendt.

Brugerinddragelse som begreb finder anvendelse og har relevans i socialrådgiverens arbejde, bl.a. når der er tale om udarbejdelse af handleplanen i forbindelse med en anbringelsessag. Da vores projekt bl.a. beskriver forløbet op til en anbringelse og de faktorer som gør sig gældende i den forbindelse, er det på den baggrund, vi har valgt at komme med en begrebsafklaring af brugerinddragelse.

⁷⁵ http://www.social.dk/ministeriets_omraader/handicap/handicappolitik/index.aspx?id=6ddc92b2-dd77-4dd3-89f0-1dfe8607470e

Informeret samtykke

I dette afsnit vil vi som i de foregående afsnit med begrebsafklaringer forsøge at give læseren en forståelse af hvordan vi opfatter og forstår ordet, samt komme med eksempler på hvorledes offentlige myndigheder fortolker begrebet.

Sundhedsfaglig definition.

I henhold til Lov om patienters retssikkerhed står der i § 6 stk.3 *”Ved informeret samtykke forstås i denne lov et samtykke. Der er givet på grundlag af fyldestgørende information fra sundhedspersonens side jf. § 7”* Med hensyn til hvorledes dette samtykke kan overleveres fra patienten står der i § 6 stk.4 *”Et informeret samtykke kan efter det kapitel være skriftligt, mundtligt eller efter omstændighederne stiltiende”*⁷⁶

Juridisk definition:

I vejledningen i lov om særlig støtte til børn og unge står der under punkt 59 *”....at handleplanen på forståelig måde angiver nogle tydelige rammer for indsatsen, og derved fremstår som et rimeligt bedømmelsesgrundlag, således at det samtykke, der gives til en anbringelse, kan karakteriseres som et informeret samtykke”*⁷⁷

Gruppens definition:

Gruppens forforståelse af begrebet informeret samtykke er: En accept/ et ja, som man giver, truffet på baggrund af informationer som er oplyst på en sådan måde, at man er indforstået med konsekvenserne af det resultat som kommer efterfølgende.

Som nævnt i et tidligere afsnit er formålet med handleplanen, at denne skal beskrive, hvad formålet med indsatsen er og hvilken indsats som skal til for at nå formålet. Derfor mener vi, at den generelle antagelse må være, at der er tale om et informeret samtykke, når handleplanen lever op til lovens forskrifter. Dette understreger igen vigtigheden af, at de berørte parter får mulighed for at blive hørt i forbindelse med udarbejdelsen af handleplanen og understreger hvor stor betydning en ordentlig dialog har for sagens udfald. Denne formodning vil vi komme nærmere ind på i afsnittet om kommunikation.

⁷⁶ Lov om patienters retssikkerhed, Lov nr. 482 af 1. juli 1998

⁷⁷ Vejledning nr.4, 16.01.2004, vejledning om særlig støtte til børn og unge

Forældres levevilkår

I dette afsnit vil vi komme med en afklaring af, hvad vi i projektet mener, når der tales om forældres levevilkår, og at disse har betydning for anbringelser. Fra forskellige egne praksiserfaringer og forsknings undersøgelser ved vi, hvad det er for specielle forhold hos forældrene, der er medvirkende til at en stor del af disse børn har behov for særlig støtte og bliver anbragt. Vi vil her redegøre for, hvad det er for forskellige forhold der ofte ses blandt forældrene.

Fra forskellige steder i praksisfeltet ved vi, at de forældre man som rådgiver møder i børnefamilieafdelingerne, ofte har massive problemer og ofte på flere af følgende områder. De problemer som almindeligvis forekommer ses i form af arbejdsløshed, dårlig økonomi, manglende eller næsten ingen uddannelse, forskellige former for misbrug hos forældrene, psykiske lidelser og vold i familien. Desuden er der mange af forældrene som er dårligt begavet måske på grund af eget misbrug. Mange af forældrene har desuden selv som børn været i systemet og har været anbragt.

SFI har i 2008 lavet en omfattende undersøgelse af "Anbragte børns udvikling og vilkår", i den beskrives der uddybende om forældrenes levevilkår og sociale problemer. Forældrenes situation er opdelt i 7 emner som er: *Demografiske og socioøkonomiske forhold, etnisk baggrund, helbred og misbrug, kriminalitet og sidst egen anbringelse udenfor hjemmet*⁷⁸. Undersøgelsen er meget omfattende, men vil vi kun kort beskrive nogle af de væsentligste forhold under de forskellige emner, da afsnittet ellers vil blive alt for langt i projektet.

De demografiske forhold som specielt kendetegner anbragte børns forældre er følgende: Hos en stor del af de anbragte børn, har faderen været utrolig meget fraværende. 12 % af børnene har oplevet dødsfald hos mindst en af forældrene. De fleste af børnenes mødre er enlige og dermed fattige. Mange anbragte børn er født af teenagemødre.

Socioøkonomiske faktorer: Størstedelen af forældrene tilhører en marginaliseret gruppe mht. arbejdsmarkedet, idet de har så lav en uddannelsesbaggrund, at de er udenfor. Manges forældre er førtidspensionister og derved udelukket af arbejdsmarkedet. Det ses at mange af forældrene lever af overførselsindkomst og at de har meget lave rådighedsbeløb at leve for i forhold til andre. Derfor er anbragte børns forældre markant oftere berørt af fattigdom.

Etnisk baggrund: Familiesammensætningen (rent dansk, rent etnisk, blandet) adskiller sig ikke meget når man sammenligner med andre anbragte børn.

Helbred: 45% af de anbragte børn har en mor med en psykiatrisk diagnose, og 28% af fædrene har en psykiatrisk diagnose. For hele 15% af børnene gælder det at begge forældre

⁷⁸ Alle de følgende beskrevet forhold, blandt anbragte børns forældre er hentet i følgende SFI Rapport: SFI "Anbragte børns udvikling og vilkår", SFI - Det nationale forskningscenter for Velfærd, 08:23, kap. 3

har en psykiatrisk diagnose. Med hensyn til somatisk sygdom ses også, at begge forældre til anbragte børn har dobbelt så mange diagnoser i forhold til ikke anbragte børns forældre.

Misbrug: De anbragte børns mødre og fædre er i langt højere grad registreret i misbrugsregistret, end deres jævnaldrende, mødrene dog i noget større grad end fædrene. Der er altså en meget større grad af misbrug blandt de anbragte børns forældre.

Kriminalitet: Blandt de anbragte børns forældre er der langt flere der har været fængslet for straffelovsovertrædelser. Specielt blandt mødrene ses det, at de hyppigere har været i fængsel end ikke anbragte børns mødre.

Forældres anbringelser som børn: Undersøgelsen viser, at en stor del af de anbragte børns forældre har selv været anbragt. 34% af mødrene og 17% af fædrene har selv været anbragt som barn. For hele 43 % af de anbragte børn har mindst én af forældrene til hvert barn, selv været anbragt udenfor hjemme.

Vores egne erfaringer stemmer godt overens med SFI's undersøgelse, og med dette afsnit har vi nu givet læseren, den samme forforståelse som vi har, og har fået det bekræftet via ovenstående, hvilke vilkår disse forældre ofte lever under.

At man har en viden om, at mange af de forældre man møder, lever under en eller flere af ovenstående vilkår, vil kunne være både positivt men også negativt i rådgiverens arbejde med familien. Det positive er, at rådgiveren på baggrund af sin forforståelse kan tage de rette hensyn i samarbejdet med forældrene mht. kommunikation, anerkendelse, brugerinddragelse m.v. Desuden kan det give en større forståelse for forældrenes problemer med forældrerollen, og det er måske lettere at acceptere dem som mennesker, på trods af de store svigt deres børn må lide under.

Det negative ved en sådan forforståelse vil være fordomme. Rådgiveren må være meget opmærksom på, at en generel forforståelse af hvorledes forældrenes situation kan se ud, ikke på forhånd giver en negativ forventning om hvad det er for nogle "typer" man skal møde. Selvom børn af forældre med problemer, som nævnt tidligere i afsnittet, ofte bliver anbragt, må man være forsigtig med, så snart man møder forældre med lignede problemstillinger, på forhånd at tænke, at en anbringelse er nødvendig. Måske kan netop disse forældre godt klare at have børnene hjemme, med en mindre indgribende foranstaltning end anbringelse. Rådgiveren må være åben og opmærksom på, at fordomme ikke er afgørende for hvordan man mener en forælder skal eller ikke skal være. Hvordan man mener en forældre bør være, er bl.a. bestemt af samfundets normer og af egne holdninger og værdier. Alle sager og forældre er forskellige, med individuelle evner og ressourcer. Derfor bør enhver anbringelsessag være tilpasset det enkelte tilfælde.

Teorier

Kriseteori

Forældre der får et barn anbragt må formodes at opleve et væld af følelser, de fleste af disse følelser er sandsynligvis ikke positive. Vi har en antagelse om, at mange forældre kommer i krise i forbindelse med en anbringelse af deres barn, da det er noget af det mest indgribende for en forælder delvist at måtte give afkald på sit barn. Derfor vil det være relevant for projektet, at vi redegør for teorien bag kriser, hvilket vil ske i dette afsnit.

Vi har i projektet valgt at bruge Lis Hillgaard, Lis Keiser og Lis Ravns kriseteori, som er beskrevet i deres bog "Krise og Sorg" (1999) og den følgende tekst vil derfor være bygget over denne.

Indledende om krise kan siges, at denne også altid indeholder sorg. En krise kan være farlig for personen, men til gengæld har man mulighed for udvikling. Hvis krisen ikke bliver bearbejdet, kan det give nedsat eller dårlig funktionsevne, dette kan bla. medføre, at personen vil være dårligere til at håndtere en ny krise. En krise er en normal ting, det er en naturlig reaktion, på det frygtelige som er hændt.

For at man kan tale om, at en person er i krise må 3 elementer være til stede, disse er: Begivenhed, følelsesoversvømmethed og forvirring. Lis Hillgaard m.fl. har følgende definition:

*"En krise er en tilstand hos et menneske, udløst af en ydre begivenhed, der af den pågældende fortolkes som tab eller trussel om tab af noget for personen fundamentalt. Tilstanden er karakteriseret af tilstedeværelsen af voldsomme, ofte modstridende følelser (følelsesoversvømmethed) og en manglende evne til at bruge sin sædvanlige problemløsningsevne (forvirring). Alle tre aspekter skal kunne registreres samtidig."*⁷⁹

Begivenheden er altid det som sætter krisen i gang. Der må indtræffe en begivenhed med et tab eller en trussel om et tab af væsentlige livsværdier, og dette må være af en sådan karakter, at det kaster den pågældendes verden omkuld. Den begivenhed som er indtruffet, bringer personen i en situation som aldrig før er oplevet, og umiddelbart kan denne ikke gøre noget ved dette. Begivenhederne deles op i 3 grupper, 1. *Akutte, dramatiske begivenheder*, som fx kan være dødsfald, ulykker, skilsmisse m.v. 2. *Fysisk flytning* som kan være at flytte landsdel, at måtte flygte fra sit land, at komme i fængsel eller på plejehjem eller blive hospitalsindlagt o.l. 3. *Rolleskift* det kan være at blive forældre, at få nyt job eller blive pensioneret m.v. Vores gruppe af forældre befinder sig i sidstnævnte gruppe, idet de skal skifte rolle fra forældre, til kun delvist at være det. De fleste forældre til anbragte børn kan ikke på samme måde som før følge deres hverdag eller tage helt almindelige små beslutninger

⁷⁹ Hillgaard, Lis & Keiser, Lis & Ravn, Lis "Sorg og Krise", Nordisk Forlag A/S København 1999, s. 72

om barnets hverdag, som ellers hører med til forælderrollen. Måske vælger de ikke engang barnets tøj eller frisure mere!

Op gennem livet dannes menneskets værdier, gennem kontakt med andre mennesker og den løbende socialisering. Det er disse værdier, dem der prioriteres højest, der er med til at bestemme, hvorledes det pågældende menneske oplever og forstår tabet. Det er meget forskelligt hvorledes mennesker reagerer på tab. Begivenheder, som af professionelle måske ikke opfattes som så voldsomme, da de oplever hele spændet af situationer fra småting til voldsomme begivenheder, kan godt for den, der har oplevet tabet, fylde utroligt meget og gøre livet uoverskueligt. De kan derfor have brug for støtte, hvilket de professionelle på være bevidste om.

Følelsesoversvømmethed viser sig ved at personens følelser kan være meget overvældende og kan måske næsten ikke kontrolleres. Man kan reagere med gråd, som kan dukke op når som helst, og som man ikke er i stand til at styre, nogle føler stærk vrede slår måske ting i stykker og hidser sig op nærmest uden grund. Nogle vil opleve følelser af skyld og skam og følelsen af at give op. En anden måde at reagere på er at gøre sig hård, lukke alle følelser ude, og virke som om man har et utroligt overskud, man bliver måske utrolig kritisk, og forsøger at arrangere og holde styr på alt omkring sig.

De professionelle må være meget opmærksomme, da en del kriser slet ikke bliver opdaget. De rammes opførsel stemmer måske godt overens med det billede og den opfattelse man har af personen. Problemet er, at ofte møder man først disse mennesker, efter krisen er indtruffet, da begivenheden jo allerede har fundet sted, når man møder dem i systemet.

Forvirring er meget almindelig for en person i krise. Det kan virke som om denne helt har mistet overblikket over situationen, og slet ikke er i stand til at træffe beslutninger længere. Nogle kriseramte personer kan også overreagere ved at træffe en masse beslutninger og lægge en masse planer for fremtiden. Personen kan opleve stærke modstridende følelser, og kan derfor ikke overskue situationen.

Krisens faser og varighed

En krise siges at være kortvarig, og den varer fra få timer og op til 6-8 uger. Man deler kriser ind i faser for lettere at kunne forstå og genkende forløbet. Lis Hillgaard m.fl. har i denne bog valgt at bruge Cullbergs⁸⁰ opdeling som er:

⁸⁰ "Cullbergs krisedefinition: "Man kan siges at befinde sig i en psykisk krisetilstand, når man er kommet i en sådan livssituation, at ens tidligere erfaringer og indlærte reaktionsmåder ikke er tilstrækkelige til, at man kan forstå og psykisk beherske den aktuelle situation". Cullberg understreger følgende fire aspekter i krisen: 1) Hvad er den udløsende situation? 2) Hvorledes er den kriserammes biografi og udviklingshistorie? 3) Hvilken aktuel livsperiode befinder vedkommende sig i? 4) De sociale forudsætninger og den dermed sammenhængende

1. *Chok*
2. *Reaktiv fase*
3. *Reparationsfase*
4. *Nyorienteringsfasen*

Chok-fasen varer fra få minutter op til et par døgn, og er en af krisens aktive faser. I denne fase er personen i chok, reagerer ikke og kan virke lammet og følelsesforladt. Personen kan dog også opføre sig unormalt ved fx at tale om ubetydelige ting eller le, skriges o.l.

Den *reaktive fase* kan vare op til 6-8 uger, og er den sidste af krisens aktive faser. I denne fase er personen udsat for følelsesoversvømmethed, idet følelserne er modstridende og kaotiske. Det er i denne fase at personen erkender de faktiske forhold i situationen, og denne vil forsøge at få orden i kaosset. I den reaktive fase opleves sorgen, og det er her sorgarbejdet begyndes.

Reparationsfasen varer ca. 6 måneder. Personen vil nu have tilpasset sig situationen, enten på en god eller dårlig måde. Den reaktion som ses i den reaktive fase, er for smertefuld til, at man kan holde det ud i længere tid, derfor kommer personen videre og vil begynde at få hverdagen organiseret og forsøge at få den til at fungere på ny.

Nyorienteringsfasen varer også ca. 6 måneder, hvilket så betyder at den samlede periode efter den aktive krise strækker sig til op mod et år. Personen begynder at tænke på fremtiden, etablerer nye relationer, og kan tale om begivenheden ud fra et realistisk synspunkt, uden at blive overvældet af stærke følelser.⁸¹

Funktionsniveau

En person kan komme ud af sin krise med et *forbedret* funktionsniveau, det *samme* eller *sænket* funktionsniveau, eller det kan være helt *ødelagt*. I en krise kræves der og benyttes der store kræfter, hvilket giver personen mulighed for udvikling på nye områder. Krisen kan få personen til at ændre sin levemåde, træffe nye valg og værdierne kan bliver revurderet, ting som før var ubetydelige giver nu livet mening. Men hvorledes personen bliver hjulpet gennem forløbet, er af afgørende betydning. Ikke altid ender det positivt for den kriseramte, en krise kan også være farlig. Personen får måske ikke hjælp til, at få luft for sine følelser, og støttes ikke i at få struktureret tanker og følelser. Dette kan fx resultere i, at personen træffer overilede valg, og handler på en måde som får uheldige konsekvenser for fremtiden. Nogle sidder tilbage med angst og vrede, med en for ødelagt selvtillid til at kunne klare fremtiden, disse ting vil være hindrende for personens udvikling.

familiesituation." Kilde: Hillgaard, Lis & Keiser, Lis & Ravn, Lis " Sorg og Krise", Nordisk Forlag A/S København 1999, s. 71

⁸¹ Hillgaard, Lis & Keiser, Lis & Ravn, Lis " Sorg og Krise", Nordisk Forlag A/S København 1999, s. 77-80

Det er derfor så vigtigt, hvilken hjælp der ydes, og hvornår den påbegyndes. Der er større chance for at personen kommer ud af forløbet med forbedret eller samme funktionsniveau, hvis hjælpen kan påbegyndes omkring det tidspunkt krisen opstår.⁸²

De forældre dette projekt handler om, vil kun kunne ses i krisens første to faser, chokfasen og den reaktive fase. Disse to faser varer jo sammenlagt op imod 6-8 uger, og efter dette tidspunkt vil rådgiveren oftest have taget beslutning og afsluttet anbringelsessagen. Derefter skifter sagen i mange kommuner rådgiver, og man har kun løbende opfølgningsmøder, hvilket ikke nødvendigvis betyder at man længere har et særligt stort indblik hvorledes forældrene klarer sig. Vi har en formodning om, at for de forældre som kommer i krise under behandlingen af sagen, vil det være forskelligt om krisen indtræffer så snart muligheden om en anbringelse bliver nævnt, og de dermed oplever en trussel om et tab, eller om krisen indtræffer når beslutningen om en anbringelse er taget, og forældrene indser deres tab, at der ikke er anden udvej. Vi tænker også, at for nogle forældre indtræder krisen ikke mens sagen er i gang hos rådgiveren, men først når barnet er flyttet, og det bliver hverdag, og savnet og "tabet" af barnet bliver en realitet.

På baggrund af ovenstående teori ved vi, at det er meget vigtigt, at rådgiveren er opmærksom på, om forældrene kommer i krise, da tidlig indsats og støtte er afgørende for, om de kommer gennem forløbet med samme eller forøget funktionsniveau i forhold til før. En forringelse af denne vil være en yderlig og unødvendig belastning for forældre, som allerede har det vanskeligt og har fået deres barn anbragt.

Teori om Anerkendelse

I dette projekt har vi valgt at medtage teori om anerkendelse. Denne skal være med til at sige noget om vigtigheden af anerkendelse i relationer. Vi mener nemlig, at rådgiverens anerkendelse af de forældre, de møder i deres arbejde med anbringelser af børn, er noget af det mest centrale og allervigtigste i mødet. Det er nøgleordet for et godt samarbejde og det skal være med til at sikre, at forældrene føler sig accepterede og hørt. Derved kan man måske i nogle af sagerne undgå problemet med, at så mange anbringelser, af forældrene opleves som frivillig tvang.

Den teori vi har valgt at benytte, er Axel Honneths "Anerkendelsesteori". Honneth passer også godt til Habermas som er central i vores videnskabsteoretiske tilgang, begge teoretikere hører til i den kritiske teori.

⁸² Hillgaard, Lis & Keiser, Lis & Ravn, Lis "Sorg og Krise", Nordisk Forlag A/S København 1999 s.81-82

I Honneths teori bliver begrebet anerkendelse opdelt i 3 sfærer. 1) *Privatsfæren* som udgøres af familie og venner. 2) *Den retslige sfære* som handler om menneskers rettigheder. 3) *Den solidariske sfære* som omhandler gruppen og samfundet, altså det sociale. Individet må anerkendes i alle tre sfærer, for at blive helt.

I privatsfæren er kærlighed forudsætningen for at skabe *selvtillid*. I den retslige sfære er det individets rettigheder som giver *selvagtelse*. Endelig er det i den solidariske sfære, at social solidaritet skaber *selvværdsættelsen*. Honneth beskriver hvorledes det er vigtigt at forstå den netop beskrevne måde individet forholder sig til sig selv på, da det giver lov til at adskille de tre sfærer fra hinanden. Individet må anerkendes i alle tre sfærer, for at opnå selvtillid, selvagtelse og selvværdsættelse. Alle tre stader må opnås, for at opleve det gode liv, hvis nogen udelades, vil der opstå ubalance i dette.

Den første sfære hvori man skal finde anerkendelse er som nævnt, privatsfæren. Kærlighed står udenfor de andre sfærer, da dette er primært i forhold til relationer. Det er gennem et kærligt forhold, mellem forældre og barn, mellem ægtefæller og mellem venner, at individet kan lære sig selv at kende, og blive anerkendt og imødekommet af disse relationer, for det man er og står for. På denne måde skabes selvtilliden. Honneth beskriver kærlighed og venskab således:

*”Kærlighed og venskab udgør ifølge Honneth den emotionelle anerkendelse, der sætter subjektet i stand til at udtrykke sig og agte sig selv som én, der kan participere i nære fællesskaber og samfundsmæssige forhold.”*⁸³

Den anden sfære er den retslige sfære. Anerkendelsen får vi her, gennem loven og de rettigheder vi som borgere har ret til igennem vores velfærdsstat, og på samme vilkår som andre. Idet individet gives de samme rettigheder i samfundet som andre individer, opnås selvrespekt og selvagtelse for sig selv som et ligeværdigt medlem af samfundet. At have rettigheder og selvagtelse gør, at individet kan se sig selv som en person med gode forudsætninger for, at diskutere ligeværdigt med andre i samfundet.

*”Anerkendelsen i form af rettigheder sikrer altså individet de grundlæggende muligheder for at realiserer sin autonomi.”*⁸⁴

Mennesket må føle sig agtet som borger, for at kunne agte sig selv. For at samfundet kan hænge sammen, er en gensidig anerkendelse af de berettigede krav, en nødvendighed.

Den tredje sfære hvori individet har behov for anerkendelse er den solidariske sfære. Gennem relationen til gruppen, samfundet eller fællesskabet, fx gennem politiske, kulturelle eller arbejdsmæssige fællesskaber, bliver individet anerkendt for dets deltagelse og positive engagement heri.

⁸³ Honneth, Axel ”Behovet for anerkendelse”, Hans Ritzels Forlag 2003, s. 15

⁸⁴ Ibid. s. 16

Individet bidrager gennem sin deltagelse, positivt til gruppens, fællesskabets eller samfundet helhed. Igennem dette bliver individet anerkendt, for dets specielle evner og kvaliteter, som er med til at holde samfundet i gang.

”Denne form for anerkendelse udløser den tredje form for praktisk forholden til sig selv, nemlig værdsættelsen af sig selv som medlem af et solidarisk fællesskab.”⁸⁵

Det er de fælles værdier i samfundet, som gør at den enkelte kan værdsættes. Individet må anerkendes i alle de tre nævnte sfærer, for at kunne opretholde et positivt forhold til sig selv. Hvis dette mistes vil individet ikke kunne udvikle sig og opleve det gode liv.⁸⁶

I vores projekt er ikke alle sfærerne lige relevante, det er derfor hovedsageligt den retslige sfære som vi beskæftiger os med. Grunden til dette er den relation, vi som rådgivere har til borgeren. Rådgiveren sidder hverken som familie eller ven, eller som en del af et gruppefællesskab med borgeren. Vores opgave er at forvalte loven, og yde støtte på baggrund af denne. Derfor har vi som rådgivere, en meget central rolle i forbindelse med at anerkende borgeren på det område, som handler om dennes ret og rettigheder. Det er os der sidder med beslutningskompetencen og skal vurdere om borgeren ifølge loven har ret til og brug for støtte. I de ideelle sager vil borgers og rådgiveres betragtninger om, hvad der skal gøres, stemme overens, hvilket vil anerkende borgeren, da dennes rettigheder efter egen opfattelse bliver overholdt og imødekommet.

Problemet opstår for borgeren i de sager, hvor dennes opfattelse af hvad han/hun er berettiget til, ikke er de samme, som det rådgiveren vurderer. Selvom vi som fagpersoner kan være enige i rådgivers beslutning som den rigtige, vil borgeren på baggrund af Honneths teori ikke føler sig anerkendt. Idet der efter dennes opfattelse, ikke er sket en retfærdig afgørelse, da borgeren ikke har fået opfyldt de rettigheder som denne mener at være berettiget til, dette er en krænkelse af denne.

Når individet, som tidligere nævnt, ikke føler sig anerkendt på bare et af områderne, vil det gribe ind på den generelle selvopfattelse, hvilket kan få følger for personen, barnet og samarbejdet med rådgiveren. Dilemmaet er jo så hvorledes man kan anerkende de forældre i sager, hvor man er nød til at tage en beslutning som strider imod deres ønsker og meninger. I vores projekt har vi en formodning om, at hvis man kunne få alle forældrene til at føle sig anerkendt, så ville samarbejdet i mange tilfælde forbedres, hvilket i sidste ende kun kan blive til gavn for barnet. Som et minimum må rådgiveren gennem refleksion og selvransagelse være meget bevidst om denne problematik om manglende følelse af anerkendelse, og i enhver sag forsøge at give denne anerkendelse til forældrene

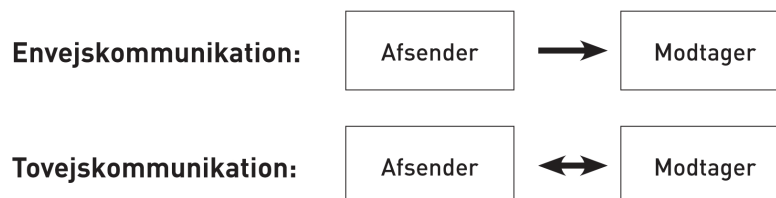
⁸⁵ Honneth, Axel ”Behovet for anerkendelse”, Hans Ritzels Forlag 2003 s. 17

⁸⁶ Ibid. 18

Kommunikations teori

Hvad er kommunikation? Kommunikation er ikke bare det verbale, men også det nonverbale sprog som mennesker udtrykker overfor hinanden. Vi er klar over at en dialog mellem mennesker består af ca. 55% kropssprog, 35% andre ikke verbale udtryksformer og kun 10 % ord, men i en samtale er det typisk det talte sprog, vi forsøger at fortolke⁸⁷. Dette afsnit vil dog blive for omfattende, hvis vi også belyser den nonverbale kommunikation dybdegående. Vi har derfor fravalgt at beskæftige os ret meget med dette område og koncentrerer os om at beskrive samt have fokus på den verbale kommunikation i forbindelse med en anbringelsessag. Først vil vi kort skitsere noget om kommunikationen i forbindelse med den professionelle samtale og komme ind på en af teorierne bag hermeneutikkens kommunikationsforståelse. Dernæst vil vi komme ind på begrebet magt i forbindelse med kommunikation, og forsøge at vise hvilken betydning og relevans ”magtforholdet” i dialogen mellem rådgiver og forældre har, i en anbringelsessituation.

Groft sagt kan man beskrive kommunikation som enten envejskommunikation eller tovejskommunikation. Ved envejskommunikation er det kun afsenderen som er aktiv, – modtageren er passiv, og er kun i stand til at modtage de informationer, denne er åben overfor. Ved tovejskommunikation er begge aktører aktive, og det er en forudsætning for en god dialog, at begge er interesserede i at få det rigtige budskab frem. En ofte anvendt metode til at vise hvorledes kommunikationsvejene ser ud er:

I forbindelse med en anbringelsessag er det vigtigt, at der er en ordentlig dialog mellem de involverede aktører. *”Det handler bl.a. om at etablere et tillidsforhold, om at behandle borgeren respektfuldt og om at kunne lytte og formidle.”*⁸⁸ Det er vigtigt at rådgiveren er sig bevidst om, hvilket sprog hun anvender i samtale situationen. At hun gør sig nogle tanker om hvem modtageren er, om budskabet er klart, samt hvorledes budskabet kan/bliver opfattet. Samtidig bør hun være aktiv lyttende, for det er kun ved at være det, hun kan give borgeren rum, således at det bliver den pågældendes problemer, fortælling og ressourcer som bliver centrum for samtalen. Der findes 3 niveauer for aktiv lytning. 1. niveau handler om; hvad er det egentligt som bliver sagt. 2. niveau handler om de følelser og behov som borgeren giver

⁸⁷ Damgaard, Irena & Nørrelykke, Helle; ”Den personlige samtale”, 2. udgave, 1.oplag, 2007 side 37

⁸⁸ Få Borgerens medvirken i sagsbehandlingen til at lykkes – en pjeces fra Velfærdsministeriet

udtryk for i forbindelse med fremstillingen af problemet. 3. niveau handler om hvilke spørgsmål, vi som rådgivere må stille os selv. En bestanddel af den aktive lytning er det nonverbale, måden vi signalerer, vi lytter og vores kropssprog. Det er i den forbindelse vigtigt, at rådgiveren er opmærksom på at være åben i sit kropssprog og derigennem udstråle, at man er interesseret i det borgeren fortæller. Rådgiveren vil altid gennem lytning forsøge at tolke på det borgeren siger, og det at rådgiveren lytter aktivt, kan være med til at fremme budskabet fra borgeren.

En professionel samtale bør indeholde 3 dele; en begyndelse, et forløb og en afslutning.⁸⁹ Som professionel har man en *”faglig og en etisk forpligtelse til at informere borgeren om såvel disse rammebetingelser som borgerens rettigheder og pligter i forhold til det offentlige. Ved at informere borgeren om samtals kontekst og konditioner tilgodeser vi borgerens behov for retlig anerkendelse”*⁹⁰. Anerkendelse i kommunikationen er vigtig. En måde at skabe denne anerkendelse på, er ved at være bevidst om ordvalg. Marshall B Rosenberg⁹¹ har udviklet en teori om ikke voldelig kommunikation også kaldet girafsprag. Ideen med girafsprag er at vise os *”hvordan vi kan udtrykke os ærligt og klart, samtidig med at vi er opmærksomme på andre på en respektfuld og indfølelse (empatisk) måde”*⁹². Metoden bag girafsprag er inddelt i 4 punkter som tager udgangspunkt i, hvorledes vi gerne vil at samtalen forløber, og at det er vores behov som er i fokus. Det er dog vigtigt at huske, at det i en samtale i forbindelse med en anbringelse ikke er vores behov som skal være styrende, men barnets/familiens. Netop i samtalen med forældrene i en anbringelses situation, hvor det for rådgivere er vigtigt at få forældrenes informerede samtykke, må rådgiveren være ekstra bevidst om, at dennes behov ikke skal være styrende. Det kan godt være, at rådgiveren har en professionsfaglighed som gør, at denne ser tingene på en anden måde end forældrene, men det er forældrenes barn, som skal anbringes. Det er forældrene, som vil mærke savnet og måske føle at de har spillet fallit – ikke rådgiverens. Retssikkerhedslovens § 4 undersøgelse viser jo desværre at nogle rådgivere netop ikke magter at tilsidesætte egne behov, men netop på baggrund af en misforstået professionsetik og forståelse gør det modsatte.

Alle møder vi vores medmennesker med en forforståelse og det er denne medbragte forforståelse rådgiverne skal være sig bevidst om i samtalen med forældrene. Gadamer⁹³ siger om forforståelsen, at vi forstår en person (et værk) ud fra den viden og de holdninger vi har i forvejen. Det er ikke altid at vi er klar over hvilken forforståelse, vi er i besiddelse af. Men

⁸⁹ Damgaard, Irena & Nørrelykke, Helle; *”Den personlige samtale”*, 2. udgave, 1. oplag, 2007 side 33

⁹⁰ Ibid. side 35-36

⁹¹ Ibid. side 134

⁹² Ibid. side 134-135.

⁹³ Er fundet i et power point oplæg til forelæsning af sociologistuderende, af Anja Jørgensen – underviser ved AAU

den vil kunne påvirkes eller forstærkes gennem mødet med en anden person. Personen kan påvirke og ændre vores forståelseshorisont, og derved få os til at ændre vores holdning og forforståelse. Man skal være kritisk over for sin forforståelse, og ikke lade den overdøve det budskab som forældrene formidler. Succeskriteriet for en god dialog vil være, at man har forstået budskabet fra afsenderen og kommunikerer derudfra efterfølgende.

Nogle rådgivere i bl.a. undersøgelsen af retssikkerhedslovens § 4 giver udtryk for, at de ikke tydeligt tilkendegiver, at det er dem, der har myndighedsrollen og dermed magten. Dette er ikke videre hensigtsmæssigt, da det jo i en professionel samtale er vigtigt klart at præcisere, hvad rammerne er og hvordan rådgiveren tænker, forløbet skal foregå. Det er vigtigt at rådgiveren tydeliggør overfor forældrene, at de har retten til at blive hørt, men ikke retten til at få ret. Foucault mener, at den der besidder viden har magten og magt er viden, men hvordan hænger det sammen med forældrenes opfattelse af samtalen med en rådgiver? Velfærdsministeriet skriver, at det er borgeren, som er eksperten mht. hans/hendes situation og problem. Ergo burde det jo være borgeren som har magten, da det i henhold til Foucault⁹⁴ netop er den som har viden, der har magten. Men samtidig siger han også, at magt ikke er noget, man besidder. Dette betyder at forældrene i forhold til samtalen, burde kunne "hævde" sig lige så meget som rådgiveren. Dette vil dog aldrig være tilfældet i den professionelle samtale mellem rådgiver og forældre, da det er rådgiver, som har den endelige beslutningsret. Forældrene kan være medbestemmende, men hvis de ikke vil virke til barnets bedste, kan rådgiver og systemet træffe en beslutning om en anbringelse hen over hovedet på dem. Løgstrup⁹⁵ skriver, at vi holder et andet menneskes liv i vores hænder, når vi møder dem i en dialog. Dette er også en form for magt. Han mener dog, at vi bør være meget påpasselige med, hvorledes vi møder et andet menneske og dermed anvender den magt, som er blevet os givet. For ham er det nødvendigt, at vi i kommunikationen tager højde for, den måde vi får indflydelse på et andet menneske på. Og når der er tale om en anbringelsessag, griber rådgiveren som systemets medarbejdere virkelig ind i andres liv.

Habermas⁹⁶ taler som tidligere nævnt i afsnittet om videnskabsteori, om en livsverden og en systemverden. Disse to begreber er også relevante, når man ser på hans måde at anskue kommunikationen på. Selve formålet med en samtale er iflg. ham, at opnå forståelse og fællesskab. Habermas mener, at man for at opnå en forståelse gennem kommunikation, er nødt til at tale samme sprog som den, man kommunikerer med. Iflg. Habermas skal sproget henvise til 3 verdener:

⁹⁴Mik- Meyer, Nanna, & Villadsen, Kaspar "Magtens former", 1.udgave, 1. oplag 2007. side 12

⁹⁵ Løgstrup, K.E., "Den etiske fordring", 2. udgave 1991, 11. oplag side 39

⁹⁶ hele dette afsnit bygger på information hentet på <http://www.fjernenaboer.dk/index.php?PID=176> samt litteratur venligst udlånt af Margit Harder: Harder, Margit, "Anerkendelsesstrategier", Aalborg Universitet, januar 2006, s. 35-36

- *En objektiv verden, hvor der henvises til hændelser og kendsgerninger, der er fælles for samtalepartnerne*
- *En social verden, hvor der er fælles normer og værdier mellem partnerne i kommunikationen.*
- *En subjektiv verden baseret på samtaleparternes egne følelser, oplevelser og vurderinger.*

Når alle kriterier er overholdt kan der i kommunikationen skabes en fælles forståelse. Denne kaldes af Habermas for den herredømmefri dialog eller den ideelle samtalsituation. En sådan samtalsituation vil dog aldrig finde sted i en samtale omkring en anbringelse, da rådgiveren som repræsentant for systemverdenen på forhånd har magten og er den styrende i samtalen. Dette betegner Habermas som kolonisering dvs. at systemet griber ind i livsverdens område og dermed hindrer, at der kan finde en herredømmefri dialog sted. Når dette sker ændres livsverden, der skabes krise i livsverden f.eks. i form af meningstab og svækkelse af solidariteten inden for livsverden. Som et eksempel kan nævnes, rådgiveren som symbol på systemverden som griber ind i forældrenes verden – livsverden. Denne indgriben vil for forældrene skabe omvæltning og kaos i deres livsverden. Rådgiveren på den anden side kan opfattes som en hybrid, hun skal repræsentere systemverden, men samtidig kan hun jo i kraft af hendes empati og forståelse leve sig ind i livsverden. Hun skal balancere mellem de to verdener og for ikke selv at gå til grunde forsøge at opretholde en tålelig balance mellem disse.

Det er derfor nødvendigt, at man som rådgiver altid er sig bevidst, hvordan man ønsker samtalen skal foregå. Rådgiveren skal sørge for at udstikke rammerne og tydeliggøre at man anerkender, at forældrene kender deres barn, at man anerkender deres problemer som er årsagen til at de sidder til samtalen, at man tager deres erfaringer og historie seriøst, samt at man er klar i målet og formulerer hvem der i sidste ende har kompetencen til at træffe en afgørelse.

Empiri

Ankestyrelsens praksisundersøgelse 2008

Et af de empiriske værker vi bygger vores projekt på, er Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008. Denne undersøgelse, mener vi, indeholder en række elementer som er relevante for vores projekt. I det følgende vil vi komme med en generel beskrivelse af ankestyrelsens praksisundersøgelse samt de elementer vi finder interessante.

Ankestyrelsens praksisundersøgelse er udarbejdet med det formål at søge at skabe en klarhed over hvorledes praksis forholder sig i kommunerne efter anbringelsesreformen trådte i kraft i 2006. Man kan ved at læse undersøgelsen få et statistisk overblik over hvorledes praksis udmøntes i kommunerne.

I denne undersøgelse er der fokus på kommunernes⁹⁷ overholdelse af lovgivningen i forhold til udarbejdelse af § 50 undersøgelser, § 140 handleplaner samt § 48 børnesamtalen. Undersøgelsen er foretaget som en stikprøve og 11 kommuner var udvalgt. Ankestyrelsen har undersøgt 143 sager, af disse var kun 6 sager tvangsanbringelser⁹⁸, og fandt i 91 af sagerne at de var behæftet med fejl. Ud af de 91 sager var de 21 sager, tilfælde hvor der manglede dokumentation for indhentning af samtykke fra forældrene eller den unge. Endvidere viser undersøgelsen at der ud af 104 sager var 26 sager, hvor samtykket burde være indhentet men ikke var gjort. Samt at der i 41 sager ikke forelå en handleplan inden afgørelsen om anbringelse er truffet⁹⁹. Det viser sig samtidig, at der i flere tilfælde også er tale om, at handleplanen i ringe grad samlet set lever op til kravene i lov om social service § 140. Det drejer sig om en næsten en 1/3 del af de undersøgte sager. *"Kun fire procent opfylder i høj grad de indholdsmæssige krav. 60 procent opfylder kravene i nogen grad, mens 36 procent ikke eller i ringe grad opfylder kravene."*¹⁰⁰

Ankestyrelsen konkluderer i undersøgelsen, at der i en del af sagerne ikke er lavet en korrekt afgørelse vedr. den frivillige anbringelse, da der ikke er givet fornødent samtykke til anbringelsen.¹⁰¹ De fleste fejl i den forbindelse sker, når der kun er indhentet samtykke fra den ene forældremyndighedsindehaver eller den unge. Det kan også være fejl hvor kravene til servicelovens § 53 ikke er opfyldt. Som et eksempel kan nævnes en sag, hvor kravene til samtykke ikke bliver opfyldt. Sagen drejer sig om en pige på 3 mdr. Pigen har siden fødselen opholdt sig på en familieinstitution sammen med forældrene. Kommunen vurderer på baggrund af en psykologisk undersøgelse, udtalelse fra institutionen og forældrevejeundersøgelse, at pigen skal være anbragt uden for hjemmet. Denne vurdering forstår forældrene ikke, de udtrykker vrede og mener selv, det var gået godt på familieinstitutionen. Kommunen giver den besked, at pigen skal anbringes på en institution og forældrene skal tage stilling til, om de vil give samtykke til anbringelsen, eller om anbringelsen skal være tvangsmæssig. Forældrene vælger derefter at give deres samtykke.

⁹⁷ Der er tale om en vurdering af 11 kommuner s. 5 i Ankestyrelsens praksisundersøgelse "Anbringelse af børn og unge" Januar 2008

⁹⁸ Ibid. s. 11

⁹⁹ Ibid s. 32

¹⁰⁰ Ibid. s. 6

¹⁰¹ Ibid. s. 43

Ankestyrelsen vurderer, at der ikke er grundlag for en frivillig anbringelse, da kravene til samtykket ikke er opfyldt. Forældrene forstår slet ikke at anbringelsen er nødvendig.¹⁰²

Undersøgelsen viser, som tidligere nævnt, også at handleplanen i mere end en tredjedel af sagerne i ringe grad eller samlet set ikke opfylder kravene, som er beskrevet i lovgivningen. Nogle kommuner angiver årsagen til dette som grundet mange sagsbehandlereskift eller omfordeling af ansvarsområder. Ankestyrelsen fremhæver, at en god handleplan indeholder præcise mål og delmål, således at familien til barnet har en mulighed for at kunne danne sig et overblik over forløbet, og forstå sammenhængen mellem de iværksatte tiltag i sagen. Samtidig viser det sig også at det kun er i ganske få sager, hvor forældrene er blevet tilbudt den lovpligtige handleplan, som skal udarbejdes særskilt til dem.

Der er ifølge undersøgelsen altså nogle områder som der kan rettes op på. Undersøgelsen anbefaler at kommunerne strammer op på dokumentationen samt systematikken i forbindelse med anbringelsessagerne.

Anne-Dorthe Hestbæk, "Når børn og unge Anbringes"

En af de empiriske undersøgelser vi anvender i projektet er Anne-Dorthe Hestbæks "Når børn og Unge anbringes", er en undersøgelse fra SFI af kommunens praksis i anbringelsessager. Grunden til valget af denne undersøgelse, selvom den ikke er helt ny, er at den er den eneste undersøgelse, som har undersøgt området om gråzone anbringelser, altså frivillige anbringelser som af forældrene er blevet opfattet som frivillig tvang. Undersøgelsen ser på mange problemstillinger i forbindelse med anbringelser, men vi har valgt at fokusere på kapitlet om involvering og retssikkerhed, som netop omtaler de nævnte gråzone anbringelser. Undersøgelsen viser en betydelig sammenhæng mellem høj grad af inddragelse af forældrene i udarbejdelsen af handleplanen og frivillige anbringelser. Undersøgelsen viser også at hvis forældrene kun i lav grad har været inddraget er der flere tvangsanbringelser. Ud fra dette kan det se ud til, at inddragelse i sagsforløbet giver færre konflikter og derfor oftere ender med en frivillig anbringelse.¹⁰³

Det vi har hovedfokus på i undersøgelsen, er som tidligere beskrevet, de såkaldte gråzone anbringelser, som omhandler hvorledes forældrene til frivilligt anbragte børn oplever anbringelsen. Forældrene er blevet spurgt, om de opfattede den frivillige anbringelse som frivillig, eller om de mente, barnet alligevel var blevet anbragt, såfremt de ikke havde givet samtykke til anbringelsen. Om forældrenes svar skriver Hestbæk således:

¹⁰² Eksemplet er fra: Ankestyrelsens praksisundersøgelse "Anbringelse af børn og unge" Januar 2008, side 45

¹⁰³ Anne Dorte Hestbæk; "Når børn og unge anbringes – en undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager" Socialforskningsinstituttet 97:6, kap. 12

”78 pct. af forældrene oplevede det som en frivillig anbringelse. Men der er en gruppe på 22 pct. af disse forældre, som følte det som en såkaldt ”gråzone”-anbringelse. Disse 22 pct. gråzone-anbringelser svarer til godt 11 pct. af alle frivillige anbringelser...”¹⁰⁴

Når man sammenholder ovenstående, med i hvor stor grad disse forældre har været inddraget i handleplanen, ses der en tydelig sammenhæng mellem graden af inddragelse og forældrenes oplevelse af anbringelsen som reelt frivillig. Det viser sig, at i de sager hvor forældrene slet ikke har været involveret i udarbejdelsen af handleplanen, oplevede hele 49% at der ikke var tale om en reelt frivillig anbringelse. På den anden side viste det sig, at for de forældre som i høj grad havde været inddraget i udarbejdelsen af handleplanen, var der kun 8% som svarede nej til, at de følte anbringelsen som reelt frivillig. Sagt på en anden måde viser denne undersøgelse, at når forældrene i høj grad inddrages, er oplevelsen af at anbringelsen har været reel frivillig på hele 92%, mens der blandt forældre som slet ikke inddrages, kun er 51 % som har den samme oplevelse af reel frivillighed.¹⁰⁵

Noget andet interessant fra Hestbæks undersøgelse som vi har hæftet os ved, er sammenhængen mellem forældrenes uddannelse og grad af marginalisering og så deres oplevelse af gråzone anbringelser. Mht. uddannelsesbaggrund viser resultatet, at for de forældre som ingen uddannelse har, så oplever hele 27 % at der er tale om en gråzone anbringelse, mens der blandt dem med en uddannelse kun er 15 % med samme oplevelse. Når der ses på marginaliseringsgraden er forskellen endnu mere markant. Her ser man at for de forældre som står helt udenfor arbejdsmarkedet, er der hele 38 % som har oplevet at anbringelsen ikke var reelt frivillig. For dem i arbejde, under uddannelse eller de der blot er arbejdsløse, er der kun 16% som oplever anbringelsen som en gråzone anbringelse.¹⁰⁶

Hestbæk er undrende over dette fænomen, og fremstiller følgende spørgsmål og overvejelser:

”Fra en socialpolitisk synsvinkel er det væsentligt at fundere over, hvad årsagen er til dette fænomen. Er de mest marginaliserede grupper udsat for større pres fra forvaltningen, fx fordi de har sværere ved at leve op til samfundets normer for forældreskab? Eller føler de mest marginaliserede grupper sig mere udsatte alene i kraft af deres marginaliserede position, uden at der nødvendigvis er belæg for dette? Spørgsmålene kan ikke besvares ud fra undersøgelsens data. Men set ud fra såvel en etisk som en faglig betragtning er det værd at overveje, hvordan man kan mindske omfanget af gråzoneanbringelser.”¹⁰⁷

Sammenfattende kan man konkludere at i jo større grad forældrene inddrages, jo færre konflikter og tilfælde af frivillig tvang opleves der. Desuden har forældrenes position i samfundet, en stor betydning for hvorledes de opfatter sagsforløbet og dets udfald.

¹⁰⁴ Anne Dorte Hestbæk; ”Når børn og unge anbringes – en undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager” Socialforskningsinstituttet 97:6 s. 231

¹⁰⁵ Ibid. afsnit 12.3.– 12.6.

¹⁰⁶ Ibid. afsnit 12.5-12.6.

¹⁰⁷ Ibid. s. 232-233

Undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4.

I april 2004 udkom en endelig rapport omhandlende retssikkerhedslovens § 4. Undersøgelsen var iværksat af det daværende Socialministerium. Gruppen har valgt at anvende denne undersøgelse som et af vores empiriske hovedværker. Dette valg har vi foretaget da vi mener, undersøgelsen kan være med til enten at bekræfte eller afkræfte nogle af de tidligere nævnte hypoteser vi har opstillet i forbindelse med projektet.

Undersøgelsen dækker områderne ældre, handicap, børn og unge. Gruppen forholder sig til hele undersøgelsen, men har valgt at holde hovedfokus på området børn- og unge, da det er i det område vores team er lagt.

Formålet med undersøgelsen er at undersøge retssikkerhedslovens § 4. Dette er gjort ved at holde fokus på 5 spørgsmål i relation til lovens § 4¹⁰⁸. Spørgsmålene er¹⁰⁹;

- Hvad er ”god” sagsbehandling?
- Hvordan praktiseres brugerens medvirken i sagsbehandlingen?
- Hvilke metoder, rammer og organisering er der for medvirken?
- Hvilke mangler er der i sagsbehandlingen i forhold til ”god” sagsbehandling?
- Hvordan kan medvirken styrkes?

Rapporten beskriver først, hvorledes begrebet retssikkerhed skal tolkes og hvad meningen med lovteksten er. Nina Von Hielmcrone¹¹⁰ fra Aalborg Universitet har med sit notat om retssikkerhedslovens § 4 været med til at identificere *”på hvilken måde loven angiver de procesretlige krav der stilles til sagsbehandling, og de definitioner på god sagsbehandling, der kan udledes af loven”*¹¹¹ Der beskrives hvorledes princippet om medvirken ved sagens behandling gennem flere år, har været anvendt som god forvaltningsskik og der bliver i teksten redegjort for de overvejelser, som lovens forarbejder indeholder. Ved at læse lovens forarbejder *” kan man udlede definitioner på, hvad der er god sagsbehandling og efter hvilke principper sagsbehandling skal praktiseres, for at den lever op til disse standarder”*¹¹² Det som får betydning for den gode sagsbehandling er:

- Borgerens eget ansvar
- Respekt for borgeren
- God dialog giver øget forståelse

¹⁰⁸ ”Borgerne skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag. kommunen og amtskommunen tilrettelægger behandlingen af sagerne på en sådan måde, at borgeren kan udnytte denne mulighed”

¹⁰⁹ Ejler, Nicolaj, m.fl. ”Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4”, Socialministeriet, April 2004

¹¹⁰ von Hielmcrone, Nina 2003: Notat om tolkning af retssikkerhedslovens § 4,

¹¹¹ Ejler, Nicolaj, m.fl. ”Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4”, , Socialministeriet, April 2004, side 5

¹¹² Ibid. side 7

- Tillid til og valg af sagsbehandler
- Myndighederne har pligt til at sikre et godt afgørelsesgrundlag
- Lokale retningslinjer

I lovteksten bruges begrebet at medvirke. Forfatteren bag rapporten har valgt at fortolke det begreb med udgangspunkt i Jens Guldagers og Birgitte Roth Hansens forskellige sondringer i inddragelsesbegreber. På baggrund af deres sonderinger mellem medindflydelse, medbestemmelse og selvbestemmelse, *"tolkes medvirken som indbefattende medindflydelse og medbestemmelse, men ikke selvbestemmelse"*¹¹³ Undersøgelsen bliver på baggrund af det juridiske notat begrænset til et fokus på frontmedarbejderniveauets daglige praksis. Samtidig viser undersøgelsen at der fra politikernes side i kommunen, ikke er den store opmærksomhed på implementeringen af lovens § 4. *"De tilslutter sig principperne, men det primære mål for dem er, at al lovgivning overholdes"*¹¹⁴ Undersøgelsens casestudier viser i den forbindelse, *"at ledelsen ofte overlader den praktiske omsætning af retssikkerhedslovens bestemmelser til mellemliderniveauet, og således er det mellemlidernes valg af ledelsesform, der får betydning for den prioritet, retssikkerhedsloven tildeles i praksis"*¹¹⁵

Endvidere viser undersøgelsen at *"Sagsbehandlerne giver generelt udtryk for at have en professionsetik, der dækker de procesretlige aspekter som også afspejles i retssikkerhedslovens § 4"*¹¹⁶. I spørgeskemaundersøgelsen angiver 48 % at de har læst lovteksten. Det fremgår, at der er en generel overensstemmelse mellem professionsetikken og lovens målsætninger og bestemmelser, men sagsbehandlerne henholder sig i højere grad til professionsforestillinger end retsprincipper. Professionsfaglighed er i høj grad bestemmende for praksis. I hovedparten af de undersøgte kommuner, er der en mere pragmatisk tilgang til de procesretlige bestemmelser om borgermedvirke. Anvendelsen tilpasses sagsbehandlerens vurderinger af det hensigtsmæssige i at oplyse borgeren om dennes muligheder for at medvirke og om rettigheder i den konkrete sag.

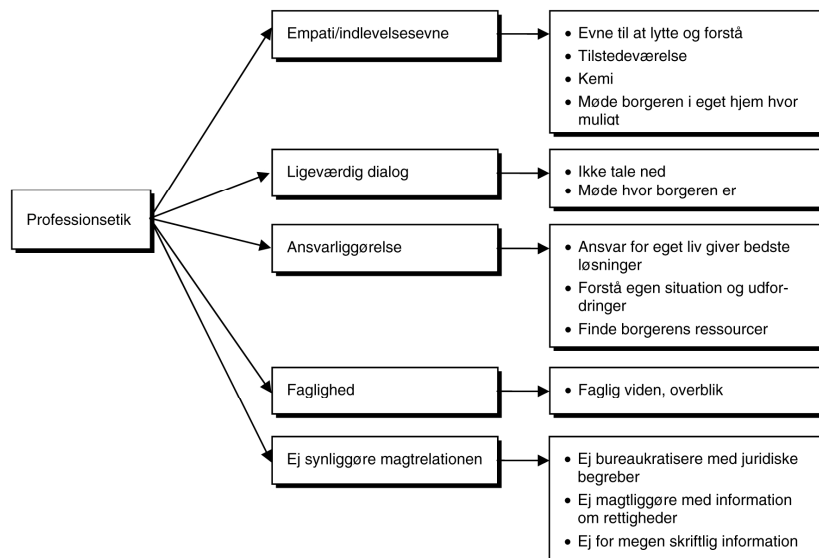
Det blev tidligere i kapitlet beskrevet hvilke faktorer lovoplægget foreskrev, der var bestemmende for den gode sagsbehandling. Sagsbehandlerne og borgerne har deres forestillinger om hvilke faktorer de mener, er vigtige. Skemaerne på næste side viser dette:

¹¹³ Ejler, Nicolaj m.fl, "Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4", Socialministeriet, April 2004, side 9

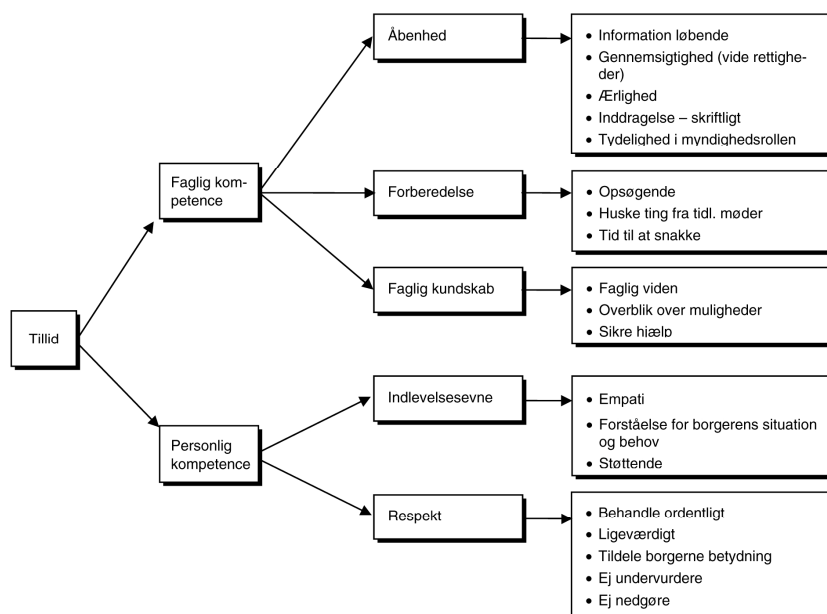
¹¹⁴ Ibid. side 11

¹¹⁵ Ibid. side 53

¹¹⁶ Ibid. side 13

Kilde: Rambøll Management 2004

Kilde: Rambøll Management 2004

Når man kigger på de to skemaer, er det tydeligt at der er mange ting som begge grupper er enige i, er af afgørende betydning for ”god” sagsbehandling. Begge grupper er enige i vigtigheden af at sagsbehandleren bør udvise indlevelse i borgerens situation, at sagsbehandleren bør udvise faglighed, at der skal finde en ordentlig dialog sted, det vil sige begge parter skal høres og få lejlighed til at udtrykke holdninger og der bør være en form for tillid mellem parterne. Der er dog et væsentligt punkt hvor parterne ikke er enige. Blandt sagsbehandlerne er der en udbredt tendens til at underspille myndighedsrollen, da flere giver udtryk for, at de ikke kan skabe tillid til borgeren, hvis de først skal klargøre deres rolle i sagsarbejdet. For at skabe en nær relation, nedtoner eller afvikler sagsbehandleren magtrelationen. Der er en udbredt opfattelse af, at det ikke er hensigtsmæssigt at orientere

borgeren om rettigheder i en række situationer, da dette vil være forstyrrende for tilliden mellem borger og sagsbehandler. ”Vi skal ikke starte med *formalia*, men med at have en menneskelig kontakt først.”¹¹⁷ – citat af en sagsbehandler i børne-familieafd.

Borgerne giver derimod udtryk for, at de gerne vil have klare linjer og fra starten være oplyst om magtrelationen – Selvom de fleste jo godt er klar over hvorledes det forholder sig, kan det for nogle være et chok, at sagsbehandleren optræder som myndighedsperson og derved måske ”misbruger” deres tillid, når beslutningerne skal træffes. Borgerne giver generelt udtryk for at de ikke får den fornødne viden om deres rettigheder og ej heller føler sig tilstrækkeligt inddraget i sagsbehandlingen.

Undersøgelsen konkluderer bl.a. at der er en asymmetrisk magtrelation mellem sagsbehandleren og borgeren. Og at sagsbehandleren i bestræbelserne på at udligne den tilstand, kommer til at tilsidesætte borgerens rettigheder i henhold til retssikkerhedslovens § 4. Dette kan betyde, at borgeren selv må sætte sig ind i lovgivningen og selv sikre at han/hun bliver inddraget i sagsbehandlingen.

Opsummerende kan det siges at undersøgelsen viser 4 hovedresultater vedr. sagsbehandlingen.

- Sagsbehandlingens praksis er meget forskellig. Retssikkerhedsloven bliver tolket forskelligt med hensyn til hvorledes den skal anvendes i praksis og i en række tilfælde bliver den ikke overholdt af sagsbehandlerne.
- Arbejdsområdet og sagsbehandlerens uddannelse har betydning for hvorledes praksis udføres.
- Magtrelationen mellem sagsbehandler og borger er asymmetrisk.
- Ressourcepres har betydning for hvorledes sagsbehandleren sikrer at borgeren er medvirkende i deres egen sag.¹¹⁸

Der er dermed flere faktorer som er bestemmende for hvorledes man opnår at skabe en ”god” sagsbehandling.

Vi mener vores valgte empiri understøtter hinanden. De to undersøgelser lavet af henholdsvis Ankestyrelsen og Socialministeriet, lægger mest vægten på hvorledes arbejdet og lovgivningen i forbindelse med anbringelsessager praktiseres. Ankestyrelsen har gennemgået afgjorte sager og ikke direkte haft kontakt til de berørte parter. I undersøgelsen af Anne Dorte Hestbæk er forældrene i langt højere grad inddraget, med vægten lagt på deres tilkendegivelser af, hvorledes de opfatter hele anbringelsessituationen. Undersøgelsen indeholder både rådgiver og forældre tilkendegivelser. Endelig har undersøgelsen af

¹¹⁷ Ejler, Nicolaj, m.fl. ” Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4”, Socialministeriet, april 2004, side 31

¹¹⁸ Ibid. side 81-82

retssikkerhedslovens § 4 en kombination af både forældre og rådgiver holdninger, men kun forhold til hvorledes dialog og god sagsbehandling bør foregå. Generelt tegner de 3 undersøgelser tilsammen et billede af hvorledes det ser ud med hensyn til inddragelsen af forældrene i anbringelsessager. Og det på trods af at der er år imellem dem. Ved at læse den sidst udformede undersøgelse og holde den op imod de to ældre, mener vi det understøtter vores antagelse om, at den valgte empiri stadig er gyldig, i og med den viser udviklingen – eller manglen på samme inden for området.

Analyse

Vi har tidligere kort begrundet, hvorfor gruppen har valgt at anvende spørgeskemaer i forbindelse med indsamling af ny empiri i metodeafsnittet. I dette afsnit vil vi komme med en grundigere begrundelse for vores valg, kort redegøre for fordele og ulemper ved at anvende spørgeskemaer og efterfølgende forsøge at tolke og kommentere på nogle af de svar, som vi vha. spørgeskemaet har indsamlet, samt komme med en samlet analyse.

Gruppen havde fra projektets opstart, en ide om at vi ville supplere allerede eksisterende empiri, med empiri indsamlet gennem spørgeskemaer. Vi valgte bevidst denne metode, da vi havde en hypotese som sagde, at manglende tid var en betydelig faktor i rådgiverens dagligdag. Vi formodede derfor, at det ville være nemmere at indsamle viden vha. et spørgeskema, som kun ville tage kort tid at udfylde, end hvis vi skulle have rådgivere til at deltage i et interview. Gruppen var opmærksomme på, at det kunne blive et problem, hvis vi ikke fik et bredt udvalg af spørgeskemaer retur, men vi valgte at fastholde metoden. Det skulle vise sig at vores hypotese om manglende tid kom til at passe. Vi henvendte os til flere kommuner i region Nordjylland men fik kun svar fra 2. Det var dog positive tilkendegivelser og vi har derfor fået 19 besvarede skemaer retur. Vi er klar over, at 19 skemaer ikke lyder af meget og at det kan blive et problem at redegøre for gyldigheden.

Spørgeskemaerne indeholder 25 spørgsmål. De første 6 spørgsmål er faktuelle spørgsmål, de resterende er attitudespørgsmål, hvor der ved nogle af dem, er mulighed for at uddybe nærmere. Vi har valgt at anvende attitudespørgsmål, da denne type spørgsmål giver respondenterne mulighed for at udtrykke deres egne holdninger – et indre perspektiv - som vi må antage vil være mere eller mindre dækkende for svaret.¹¹⁹ Vi har inddelt spørgsmålene i grupper således at spørgsmål 1-6 er baggrundsspørgsmål, spørgsmål 7 – 11 handler om arbejdsprocessen, spørgsmål 12 – 15 omhandler handleplan og spørgsmål 16 – 25 handler om brugerinddragelsen. 16 af de 19 respondenter er uddannede socialrådgivere. Praktiserfaringen spænder fra 7 mdr. til omkring 20 år. Størstedelen har et sags antal på det fra DS anbefalede

¹¹⁹ Riis, Ole, "Samfundsvidenskab i praksis, introduktion til anvendt metode", 1. udgave, 1. oplag, side 121

antal 30-40 stk. Gruppen har forsøgt at udforme spørgsmålene så neutrale og korte som muligt. Vi har anvendt fagudtryk f.eks. informeret samtykke, frivillig anbringelse og handleplan, idet vi antager at respondenterne er bekendte med disse begreber gennem deres arbejde. Da vi har en formodning om, at vores respondenter gerne vil fremstå som socialrådgivere som opfylder lovens rammer, har vi bevidst undgået at formulere spørgsmålene på en sådan måde, at de kunne forstås som en ”anklage” af måden rådgiverne udfører arbejdet på. Vi burde måske have gjort spørgsmålene mere ”ufarlige” ved at sløre dem ved at skrive ”har du gennem kollegaer oplevet/fået kendskab til f.eks. forældre som har givet udtryk for at opleve anbringelsen som frivillig tvang”. Vi havde muligvis med sådan en formulering fået flere svar som bekræftede dette. Rådgiveren kunne med et mere direkte personlig rettet spørgsmål, blive bekymret for om hun havde gjort sit arbejde godt, hvis hun svarede bekræftende på, om hun personligt har oplevet, forældrene give udtryk for at være udsat for frivillig tvang.

Gruppen burde muligvis have vedlagt en definition af begrebet informeret samtykke, da der fra nogle respondents side ikke bliver svaret på spørgsmål hvori dette begreb indgår. Denne tendens er især tydelig i forbindelse med spørgsmål om handleplanen. En enkelt respondent skriver, at et samtykke altid er informeret ellers ved personen som giver samtykket ikke, hvad der samtykkes til, Men samtidig skriver hun, at hun laver handleplanen samtidig eller efter hun indhenter samtykke fra forældrene. Hendes argumentation for hvornår et samtykke er informeret, stemmer således ikke overens med hvorledes hendes praksis ser ud.

Generelt er svarerne meget ens, der er nogle få afvigelser, men der tegner sig et billede af nogle faktorer som er gennemgående i rådgivernes arbejde. Ser man på spørgsmålene som relaterer til arbejdsprocessen, er der en overvejende del af de adspurgte, som giver udtryk for at forældrenes forståelsesniveau¹²⁰ ofte er afgørende for måden rådgiveren kommunikerer på. Samtidig er der en næsten lige så stor gruppe som svarer nogle gange.

Er forældrenes forståelsesniveau afgørende for din måde at kommunikere på?	aldrig	Sjældent	Nogle gange 8	Ofte 9	Altid 2
--	--------	----------	------------------	-----------	------------

Vi ved fra undersøgelsen af retssikkerhedsloven §4, at en vigtig bestanddel i en ”god” sagsbehandling er kommunikationen. Det fremmer sagsbehandlingen og gør inddragelsen af

¹²⁰ Gruppen har en forforståelse om at forældrenes forståelsesniveau spiller en rolle for hvorledes de opfatter budskabet fra rådgiver. Samtidig viser undersøgelsen fra Anne Dorte Hestbæk som tidligere nævnt i projektet at forældrenes uddannelsesgrad kan have indflydelse på sagsforløbet.

borgeren nemmere når man kommunikerer med respekt for den andens forståelsesniveau. Så på dette område kan man tolke respondenternes svar, som i overensstemmelse med hvad retssikkerhedsundersøgelsen påviser. Det stemmer også overens med det svar respondenterne giver mht. om de anvender forskellige spørgeteknikker.

Anvender du forskellige spørgeteknikker	aldrig	sjældent	Nogle gange	Ofte	Altid
			6	9	4

Gruppen har som tidligere nævnt opremset nogle faktorer som kunne være medvirkende til at handleplanerne i nogle tilfælde som nævnt i Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008 ikke er udarbejdet inden samtykket foreligger. Respondenternes svar bekræfter os i formodning om at, tidsfaktoren har en betydning for sagsarbejdet i forbindelse med en frivillig anbringelse, samt en betydning for om handleplanen ligger forud for samtykket til den frivillige anbringelse. Hvilket nedenstående skema viser¹²¹.

Hvor ofte er det muligt at lave handleplanen inden du har fået et informeret samtykke	Aldrig 2	Sjældent 8	Nogle gange 8	ofte	Altid
Hvor ofte mener du, der er tid nok til at lave en gennemarbejdet anbringelsessag		1	13	4	

Vi havde givet respondenterne mulighed for at uddybe handleplansafsnittet, men desværre var det ikke ret mange som benyttede sig af muligheden. Vi stillede nemlig et spørgsmål, hvor vi bad dem svare på, om de havde oplevet at være nødt til at lave en handleplan efter det informerede samtykke var givet. De få som har uddybet spørgsmålet skrev, at det var pga. af en akut situation, men en enkelt har specifikt skrevet, at hun nogle gange er nødsaget til det pga. af tidsmangel. Når der er 8 som svarer at det er sjældent de laver handleplanen inden samtykket bliver givet, tydeliggør det at Anne Dorte Hestbæks undersøgelse af gråzone anbringelserne stadig kan have relevans og være et område der bør være fokus på.

Vi stillede i spørgeskemaet spørgsmålet om, hvor ofte respondenterne følte at det indhentede samtykke var givet på baggrund af et informeret samtykke. Til det svarede 5 at de ofte følte det var tilfældet, 7 svarede altid, 4 nogle gange og 1 sjældent. Det der er interessant i denne forbindelse er ikke den ene som skriver sjældent, men de 7 som skriver altid. Det forholder sig nemlig sådan, at ud af de 7 som svarede altid, var der 4 som på spørgsmålet om hvor ofte de brugte handleplanen, som grundlaget for et frivilligt samtykke svarede aldrig eller sjældent. Det betyder i vores optik, at der måske ikke er så stor en brugerinddragelse i

¹²¹ 1 respondent har ikke besvaret spørgsmålet.

deres arbejdsgang, i og med at handleplanen er et væsentligt og vigtigt arbejdsredskab i forbindelse med at inddrage og informere forældrene.

På spørgsmålet om respondenterne nogle gange havde overtalt forældrene til at give samtykket for at få barnet frivilligt anbragt, svarer 8 nogle gange og 4 svarer sjældent. Det kunne tyde på, at der indimellem finder anbringelser sted, hvor man som forældre sidder tilbage med en opfattelse af, ikke at have givet et reelt frivilligt samtykke, men har oplevet det som et pres fra rådgiveren. Begrebet overtale kan dække mange ting, men vores forforståelse af ordet er, at man med argumenter får den anden part til at gå ind på de vilkår, man opstiller i en given situation. Vi kan selvfølgelig ikke vide om respondenterne har samme tolkning af ordet, men har en formodning om, at det er tilfældet.

Mht. om lovgivningen tager nok hensyn til barnet, er der ingen af respondenterne som har sat kryds i altid, 2 mener det sjældent tager nok hensyn, langt størstedelen 11 mener nogle gange. Billedet er noget anderledes, når man spørger, om lovgivningen tager nok hensyn til forældrene. Her svarer 2 altid, 11 ofte, 4 nogle gange og en enkelt sjældent. Generelt mener respondenterne altså, at loven tager nok hensyn til forældrene, men at den ikke altid tager nok hensyn til barnet. Til spørgsmålet om respondenterne tror at den strategi de anvender for at få et informeret samtykke havde nogen betydning for samarbejdet, var der kun en som svarede altid, 3 – ofte, 6 – nogle gange, 4 sjældent og 3 aldrig. Egentlig undrer dette resultat gruppen, for vi tænker at en rådgiver altid skal være bevidst om hvilke virkemidler, metoder og etiske overvejelser det er, som ligger til grund for arbejdet i en anbringelsessag. Hvis man ikke tænker nærmere over hvilken effekt den fremgangs måde man anvender har, er der måske andre ting, som man heller ikke medtænker i sit arbejde.

Til spørgsmålet om hvorvidt respondenterne havde oplevet at forældrene direkte havde sagt at de havde følt sig tvunget til at sige ja til en frivillig anbringelse var der 2 som svarede nogle gange, 9 svarede sjældent og 7 svarede aldrig. Sammenholder man det med et svar som respondenterne gav mht. til at overtale er der 8 som svarer nogle gange, 4 sjældent og 5 aldrig. Ser man på forholdet mellem, at 8 svarer nogle gange til at overtale, men kun 2 responderer nogle gange, ved forældrenes tilkendegivelse af opfattelsen af tvang, er det så fordi forældrene ikke giver udtryk for deres opfattelse over for rådgiveren, eller fordi rådgiveren ikke selv opfatter det som et problem, at de til tider overtaler forældrene? Vi havde igen her givet respondenterne mulighed for at uddybe, men har ikke fået nogen kommentarer i forhold til brugerinddragelsen. Så det bliver desværre ikke fuldt ud belyst, vi kan gøre os nogle tanker...

Gruppen stillede også spørgsmålet om der i afdelingen var nogle retningslinjer for hvornår et samtykke var informeret. Tilsyneladende forefindes der ikke nogle klare retningslinjer for dette i de pågældende afdelinger. 2 svarede ja, 13 ved ikke 1 nej og 3 gav

intet svar. Størstedelen svarede at begge parter traf beslutningen om hvornår samtykket var informeret, nogle få svarede, at det var dem selv.

Sammenfattende mener vi, at spørgeskemaet har bekræftet os i nogle af de forforståelser vi besad, inden vi sendte skemaet ud. Undersøgelsen har givet os et billede af, at praksis ser ud til at være rimelig ens i de pågældende børne – familie afdelinger¹²². At der indimellem ikke bliver lavet en handleplan inden samtykke gives, at man ikke altid har den fornødne tid til at gøre arbejdet som det var tænkt udført, men også at rådgiverne på nogle punkter er uenige. Det er ikke alle som tænker lige meget over de strategier de anvender i arbejdet, det er heller ikke alle som mener at lovgivningen er god nok i forhold til barnets perspektiv, hvor i mod langt størstedelen mener, der tages nok hensyn til forældrene. Det viser måske også den problemstilling som rådgiverne dagligt er vidne til, nemlig hensynet til barnets bedste kontra forældrenes retssikkerhed.

Gruppen har efterfølgende overvejet, om der havde været andre spørgsmål, som kunne have været relevante at tage med. Vi har f.eks. ikke nogle specifikke spørgsmål om magtrelationer, det er nok en mangel, eftersom vi beskæftiger os med det begreb tidligere i projektet. Og det kunne have været interessant at spørge rådgiverne om de gjorde sig nogle overvejelser i den forbindelse, for derved at se, om der var sket en ændring siden undersøgelsen af retssikkerhedslovens § 4, hvor det netop viser sig, at der er en gruppe rådgivere, som underspiller deres rolle som myndighedsindehavere. Vi kunne nok også have formuleret nogle spørgsmål anderledes og sluttelig er vi klar over at undersøgelsen ikke bygger på et stort materiale. Dog mener vi, at denne spørgeskema undersøgelse har sin relevans og berettigelse, når man sammenholder den med allerede eksisterende empiri. Da vi kan se nogle tendenser, faktorer som den dag i dag er gældende. Dette vil vi belyse nærmere i analyseafsnittet.

	aldrig	sjældent	Nogle gange	Ofte	Altid
Giver dit arbejde dig mulighed for at tænke helhedsorienteret?			6	11	2
Har du et rimeligt rum for at have etiske overvejelser med i dit arbejde?		1	6	9	3
Anvender du forskellige spørgeteknikker?			6	9	4
Er forældrenes forståelsesniveau afgørende			2	7	10

¹²² Gruppe er opmærksomme på at der kun er tale om to kommuners praksis. Samtidig har vi også den overvejelse med at det måske i den enkelte kommune kunne tænkes at praksis smitter blandt rådgiverne.

for din måde at kommunikere på?					
I hvor stort omfang diskuterer du beslutningen Om en frivillig anbringelse med en kollega?		1	4	5	9
Hvor ofte er det muligt at lave handleplanen inden, du har fået et informeret samtykke til en frivillig anbringelse?	2	3	7	6	
Sker det at du er nødt til at lave handleplanen efter, du har fået et informeret samtykke til en frivillig anbringelse? ¹²³	1	4	7	6	
Hvor ofte bruger du handleplanen som grundlaget for et frivilligt samtykke? ¹²⁴	2	2	3	9	
Hvor ofte mener du, der er tid nok til at lave en gennem arbejdet anbringelsessag?		1	13	4	
Hvor ofte føler du, at det samtykke du får, er givet på baggrund af et informeret samtykke?		1	4	5	5
Har du for at få et barn frivilligt anbragt, måttet overtale forældrene til at give det informerede samtykke?	5	4	8		
Mener du at lovgivningen altid tager nok hensyn til barnet i en anbringelsessag?		2	11	5	
Mener du, at lovgivningen altid tager nok hensyn til forældrene i en anbringelsessag?		1	4	11	2
Hvor ofte informerer du forældrene om muligheden for at få en støtteperson i forbindelse med anbringelser?			1	2	16
Har du nogensinde, efter en frivillig anbringelse været i tvivl om det samtykke som blev indhentet reelt var frivilligt?	9	5	4		
Har den strategi du har anvendt for at få et informeret samtykke haft betydning for det følgende samarbejde mellem dig og forældrene?	3	4	6	3	1
Har du nogen gange afsluttet en sag og bagefter følt at det informerede samtykke blev givet på et	8	7	2		

¹²³ 1 svarede ikke på spørgsmålet

¹²⁴ 2 svarede ikke på spørgsmålet, den ene forstod det ikke

forkert beslutningsgrundlag?					
Har du nogen gange oplevet, at forældrene direkte har sagt, at de har følt sig tvunget til at sige ja til en frivillig anbringelse?	7	9	2		

Det er gruppens hensigt at vi gennem analysen af spørgeskemaerne og sammenkobling med allerede eksisterende empiri og teori vil forsøge at belyse, om der siden Hestbæk undersøgelsen fra 1997, Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008 og retssikkerhedsundersøgelsen fra 2004 er sket ændringer i praksis. Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008 viser jo at noget muligvis kan ændres, og det samme mener vi også kan udledes af spørgeskemaerne.

Gruppen har med vores valg af empiri og den måde vi har udformet spørgeskemaerne på forsøgt at få besvaret vores problemformulering. Udgangspunktet for dette projekt var, at vi havde en formodning om, at der var flere faktorer som havde en indflydelse på, hvorfor der fandtes en gruppe forældre, som gennem undersøgelse gav udtryk for, at de oplevede den frivillige anbringelse som tvang. Vi vidste fra en undersøgelse lavet af Anne Dorte Hestbæk for SFI tilbage i 1997, at der var en gruppe forældre som havde udtrykt denne opfattelse og disse sager hvor forældrene har denne opfattelse kaldes gråzoneanbringelser¹²⁵ Hestbæks undersøgelse viser som tidligere nævnt i projektet, at der er en sammenhæng mellem graden af inddragelsen og graden af hvordan forældrene opfatter anbringelsen som frivillig. Denne sammenhæng finder gruppen interessant, ikke mindst fordi andre undersøgelser lavet senere viser, at det stadig er et problem at få inddraget forældrene. Her tænker vi bl.a. på undersøgelsen af retssikkerhedslovens § 4, hvor der er en misvisning mellem socialrådgivernes og forældrenes opfattelse af hvordan inddragelse som et redskab og en rettighed fungerer¹²⁶

Som analysen af spørgeskemaerne viser, er der flere steder, hvor praksis i dag ikke har forandret sig ret meget i forhold til de resultater, som den i projektet anvendte empiri er kommet frem til. Eksempelvis kan nævnes brugen og inddragelsen af handleplanen i forbindelse med en anbringelse. Hestbæk undersøgelsen viser, at inddragelsesgraden af forældrene i udarbejdelsen af handleplanen, har stor betydning for forældrenes opfattelse af, hvorvidt der er tale om en frivillig anbringelse. Ankestyrelsens praksisundersøgelse fra 2008 viser også, at der er en forholdsvis stor grad af sager, hvor der ikke er fortaget en udarbejdelse af en handleplan, men burde have været det. Vi ved, at der er fokus på brugerinddragelsen.

¹²⁵ Når børn og unge anbringes, s.230- 231, der var ifølge hendes undersøgelse en gruppe på 22 % som opfattede det som en såkaldt gråzone anbringelse – det svarede i 1977 til 11 % af alle frivillige anbringelser.

¹²⁶ Ejler, Nicolaj m.fl., "Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4", Socialministeriet, April 2004, side 14 og 20

Andre undersøgelser belyser vigtigheden og lovgivningen lægger op til brugen. Derfor mener vi, det giver stof til eftertanke, at der i vores lille spørgeskemaundersøgelse tegner sig et billede af, at der netop på det område, ikke er sket nogen forbedring. En vigtig del af inddragelsen er jo netop, at forældrene er med til at udarbejde handleplanen, og på den baggrund være i stand til at afgive det informerede samtykke. Og hvis forældrene ikke bliver inddraget i sagsforløbet, får de ikke mulighed for at deltage og bidrage med deres synspunkter. Dette medfører at man ikke overholder retssikkerhedslovens § 4, som netop omhandler brugerinddragelse. Som tidligere nævnt i teoriafsnittet om anerkendelse er det vigtigt, at rådgiveren får inddraget borgeren i sagsforløbet. Hvis dette ikke finder sted, mangler anerkendelsen af borgeren, som et individ der med sine holdninger og meninger om egen situation kan bidrage med handlingsforslag.

Som et andet eksempel kan nævnes forholdene i forbindelse med kommunikationen mellem rådgiveren og forældrene. I vores spørgeskemaundersøgelse har det vist sig at en stor gruppe af respondenterne som nævnt i forrige afsnit, ikke har nogen bevidst strategi i forbindelse med anvendelse af forskellige spørgeteknikker, og heller ikke i nok grad tænker på betydningen af forældrenes forståelsesniveau. Det er vigtigt med en god dialog mellem parterne, og en af de måder, man kan opnå dette på, er ved at være bevidst om ovenstående faktorer. Både undersøgelsen lavet af Hestbæk og retssikkerhedsundersøgelsen har forsøgt at belyse vigtigheden af dette. Begge undersøgelser er kommet frem til at dialog og kommunikationen og måden den bliver udført på er vigtig i forhold til sagsforløbet. Sprogvalget har som nævnt i teoriafsnittet om kommunikation, betydning for hvorledes forældrene opfatter situationen. Dette understreger igen vigtigheden af, at rådgiveren er bevidst om valg af ord og fagudtryk. Hvis man som rådgiver ikke anerkender, at nogle forældre har et andet forståelsesniveau end en selv, kan man vha. sit sprogbrug understrege den magtposition man sidder i. Denne problematik er der flere rådgivere som forsøger at undgå, ved bevidst at underspile deres rolle som myndighedsindehavere jf. retssikkerhedsundersøgelsen. Samtidig er det også vigtigt, at rådgiveren er bevidst om de psykologiske faktorer som kan spille ind i forældrenes forståelsesniveau. Nogle forældre kan i forbindelse med en anbringelsessituation komme i en krisetilstand, hvor de måske ikke magter at høre, hvad der bliver sagt, som tidligere nævnt i teoriafsnittet om sorg og krise. Her er det igen vigtigt, at rådgiveren er bevidst om den måde man formidler budskabet på, og de strategier som kan være medvirkende til, at forældrene opfatter informationerne.

Gruppen mener at analysen har givet os en forståelse af nogle af de faktorer, som kan være medvirkende til at forældre kan opleve den frivillige anbringelse som frivillig tvang. Denne forståelse gør os derfor i stand til at drage følgende konklusion.

Konklusion

På baggrund af analysen mener vi, at der er flere faktorer i forbindelse med afgivelsen af det informerede samtykke, som ikke har ændret sig ret meget siden Anne Dorte Hestbæk lavede sin undersøgelse tilbage i 1997. Gruppen opstillede i begyndelsen af projektet nogle hypoteser, som skulle hjælpe os med at besvare vores problemformulering. Disse hypoteser har vi, gennem behandlingen af den allerede eksisterende empiri, vores valg af teorier og spørgeskemaet, efter vores opfattelse fået bekræftet. Det er efter gruppens mening tankevækkende, at der tilsyneladende ikke er sket nævneværdige forandringer mht. brugerinddragelsen af forældrene, når man ved, at det er et punkt, som er vigtigt for succesgraden i en anbringelsessag. Vigtigheden af dette ses også udmøntet i lovgivningen, hvor der er specifikke krav til inddragelse via en handleplan.

Som nævnt i en af vores hypoteser, havde vi en formodning om, at de samfundsøkonomiske og politiske strømninger kunne have en indflydelse på, hvorledes det praktiske arbejde i forbindelse med en anbringelsessag blev varetaget. Denne tese har vi til fulde fået bekræftet, da arbejdspresset i form af øget administrativt kontrolarbejde, samt manglende tid og til tider også et økonomisk pres fra politikkerne som finder sted, helt klart er med til, i nogle sager at forringe både barnets men også forældrenes retssikkerhed. Jo mindre tid og økonomisk råderum rådgiveren har – jo mindre dybdegående bliver sagsarbejdet, hvilket igen medfører at forældrene måske ikke bliver tilstrækkeligt inddraget i handleplanen eller får mulighed for at blive tilstrækkeligt informeret.

Samtidig har vi gennem den allerede eksisterende empiri og vores spørgeskemaer erfaret, at det ikke altid er muligt grundet bl.a. tidspres at lave en handleplan, inden barnet bliver anbragt. Gruppen er klar over, at der altid vil være sager, hvor det drejer sig om akutte anbringelser, men indenfor disse sager, arbejdes der med en særlovgivning. I andre sager tilkendegiver rådgiverne klart, at de er så tidspreset, at de ikke kan nå at lave deres arbejde sådan, at det opfylder lovgivningen. Dette må siges at være et problem, og givetvis også derfor DS har opstillet en max grænse for, hvor mange sager en rådgiver i en børne- familie afdeling kan have. Endvidere mener vi, det for rådgiveren kan være problematisk at skulle varetage to til tider modsat rettede interesser. For forældrene kan rådgiveren blive en modstander – især hvis de ikke er enige i de foranstaltninger, som bliver lavet for barnet. Samtidig med at rådgiver skal skabe en god dialog med forældrene, inddrage dem i arbejdet og sikre sig de giver et informeret samtykke, skal rådgiveren også varetage barnets bedste. Rådgiveren er tillige den som sørger for at de foranstaltninger, der er blevet besluttet, bliver ført ud i livet. Her kan lovgivningen igen komme til kort. De fleste rådgivere vil sikkert mene, at det er barnets bedste, som er det vigtigste, men gruppen tror at denne holdning nogle gange kan være medvirkende til, at man kommer til at nedtone eller overse forældrenes

retssikkerhed. Er barnets bedste så ikke det vigtigste i denne sammenhæng? Langt de fleste vil formentlig mene at det er tilfældet. Gruppen mener dog at det er et problem, at der er en lovgivning som lægger op til inddragelse af borgeren, men at denne lovgivning gentagne gange ikke kan overholdes jf. anden lovgivning. Vi mener det er tankevækkende at langt de fleste af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen mener at lovgivningen er dækkende nok for forældrene, men ikke for børnene. Det kunne måske tyde på, at rådgiverne som også nævnt i retssikkerhedsundersøgelsen af §4, udøver deres egen form for professionsetik, og på den måde selv er med til at tilsidesætte forældrenes inddragelse i sagsforløbet.

En af vores hypoteser omhandler hvorvidt rådgiveren har indflydelse på sagsforløbet, med tanke på dennes erfaring, etik og måde at formidle oplysninger på i sagsforløbet. Vi kan uden tvivl konkludere, at vi har fået bekræftet denne antagelse. På baggrund af egen og allerede eksisterende empiri, har vi set, at socialrådgiverens erfaring og dennes forforståelse, samt dennes etiske holdninger, ikke kan undgå at indvirke på hvorledes sagen forløber, og ender ud. Måden rådgiveren formidler oplysninger og budskaber på er tillige afgørende for forløbet og samarbejdet med forældrene.

Sidstnævnte hører delvist sammen med den næste hypotese som antager, at manglende kommunikation mellem forældre og rådgiver påvirker, i hvor stor grad forældrene opfatter den frivillige anbringelse som reelt frivillig. Manglende kommunikation kan blandt andet vise sig ved manglende inddragelse, og her er der ingen tvivl om, at manglende inddragelse af forældrene, vil medføre markant større andel af gråzone anbringelser. Dette ses specielt i Hestbæks undersøgelse. Gruppen er af den opfattelse, at det betyder noget at rådgiveren reflekterer over, hvorledes forældrene bliver informeret og tiltalt. Vi kan i vores spørgeskemaundersøgelse se, at det er flertallet af respondenterne som ofte eller altid tager hensyn til forældrenes forståelses evne og overvejer hvilke samtale teknikker de skal anvende. Det er bl.a. nogle af de faktorer, som kan være med til at sikre, at forældrene føler sig inddraget. Så måske er det et punkt, hvor der siden Hestbæks undersøgelse er sket nogle forbedringer. Hvis det er tilfældet kan det måske betyde, at der trods alt er færre forældre, som oplever den frivillige anbringelse som frivillig tvang, såfremt rådgiverne bruger dialogen til at inddrage forældrene i sagsarbejdet. Grunden til at det er svært at fastslå, om der er sket en udvikling er, at nyere undersøgelser som fx Ankestyrelsens praksisundersøgelse, ikke siger noget om hvorledes forældrene oplever anbringelserne, den beskæftiger sig kun med de målbare resultater.

Den sidste af vores opstillede hypoteser beskriver en formodning om, at forældrenes udsatte livssituation og sociale forhold i samfundet, kan have betydning for oplevelsen af gråzone anbringelser. Gruppen har ikke helt formået at få belyst den sidste af vores hypoteser. Dog mener vi, at den sammenholdt med de andre opstillede hypoteser, kan være med til at

give et bud på, hvorfor det for en bestemt gruppe af forældre opleves som tvang, i stedet for frivillighed. Hestbæk undersøgelsen kommer ind på problematikken, og vi formoder på baggrund af den stadig større sociale ulighed, at denne stigmatisering af en bestemt forældregruppe, bestemt ikke er blevet mindre gennem de sidste år. Derfor har socialrådgiveren i sit arbejde en meget vigtig rolle mht. at være opmærksom og anerkende ethvert menneske hun møder i sit arbejde, og se dem som de individer de er.

Med udgangspunkt i vores opstillede problemformulering, mener gruppen at der stadig finder anbringelser sted, hvor forældrenes retssikkerhed ikke er i højsæde enten grundet manglende tid eller rådgiverens professionsfaglige etik. Vi er overbeviste om, at kommunikation mellem rådgiver og forældre, spiller en afgørende rolle for forældrenes opfattelse af anbringelsesforløbet, og oplevelsen af hvorvidt den frivillige anbringelse er reelt frivillig. Samtidig mener vi, at der stadig vil være behov for fokus og kontrol på området, også i de næste mange år.

Perspektivering

Gruppen har efter at have arbejdet med projektets emne, oparbejdet en stor viden som vi mener, kan anvendes til at komme med vores bud på, hvordan man måske kunne nedbringe antallet af gråzoneanbringelser samt fremme brugerinddragelsen. I dette afsnit vil vi derfor komme med vores forslag til, hvordan man måske kunne forsøge at løse problemet.

Vi mener ikke, at lovgivningen er for slap eller mangelfuld, men vi synes, at det kan være problematisk, at rådgiveren skal agere som begge parter repræsentant i en anbringelsessag – især hvis det drejer sig om en sag hvor forældrene ikke fra starten af er samarbejdsvillige. Der anvendes millioner af kroner på den offentlige sektor, på trods af dette er det i langt de fleste kommuner ikke muligt, at få budgetterne til at hænge sammen. Også indenfor børne- og familieområdet, er der problemer med at få pengene til at række. Vi ved derfor godt, at der ikke er økonomiske eller ressourcemæssige muligheder for, at have to socialrådgivere til at varetage en sag, således at den ene kun er barnets rådgiver og den anden kun forældrenes. I virkeligheden er det måske ikke et spørgsmål om manglende økonomi, men mere et spørgsmål om hvorledes midlerne anvendes. En stor del af de familier som får et barn anbragt, er også stigmatiseret på anden måde i samfundet. Flere af disse familier lever i fattigdom eller under fattigdomsgrænsen¹²⁷. For samfundet kunne det være en fordel overordnet set at forbedre disse familiers økonomiske vilkår, men vi tror ikke at det vil få nogen indflydelse på individniveau i de fleste sager, da der som regel vil være andre problemer end fattigdom tilstede i de pågældende familier. Vi har også en overvejelse om,

¹²⁷ Definitionen af fattigdom er afhængig af hvilken organisation og politisk retning, der definerer begrebet.

hvorvidt manglende økonomi på børne- og familieområdet, kan have betydning for hvilken foranstaltning der vælges til barnet. Vi tror at der i flere sager ikke altid udelukkende vælges efter barnets bedste, men at der i større grad tages hensyn til økonomien.

Vi formoder, at lovgivningen ved at sikre forældrene retten til at have en støtteperson med til møderne, forsøger at imødekomme ovenstående problem. Respondenterne i vores spørgeskemaundersøgelse svarer bekræftende til, at de informerer forældrene om denne ret. En ting er at informere, det er ikke det samme som, at man sørger for at formidle kontakten, og derved sikre at forældrene også får denne støtteperson. Vi tænker, at der måske er forældre som ikke vil gøre brug af et sådan tilbud, efter holdningen om at andre ikke skal kende til deres problemer – det er slemt at kommunen gør! Denne gruppe af forældre vil måske ikke på eget initiativ tage kontakt til en støtteperson og derved evt. gå glip af god viden og hjælp i forløbet. Hvis man fra forvaltningens side konsekvent sikrede at forældrene fik denne støtteperson, forestiller vi os at man kunne afhjælpe nogle af de kommunikationsproblemer som måske opstår i en anbringelsessag. Problemet med dette kan dog være, at forældrene oplever støttepersonen som sendt af kommunen, i stedet for at være der for forældrenes skyld, som det er tiltænkt i lovgivningen. Støtteperson kan være de ekstra ører, den ekstra mund og den som kan hjælpe forældrene med at komme gennem situationen. Vi er dog opmærksomme på, at der er faktorer såsom økonomi eller mangel på kvalificerede støttepersoner som gør, at det i dag ikke er alle steder, hvor der er mulighed for at sikre denne rettighed. Det er i vores øjne helt klart en mulighed, som man måske burde tænke mere på, i det socialfaglige arbejde i forbindelse med anbringelser og derfor kunne det være et sted at sætte ind. Det har ikke været muligt at finde tal omkring brugen af støtteperson, for de sidste par år, men i 2005 var der kun 971¹²⁸ forældre som benyttede sig af en støtteperson i forbindelse med en anbringelse, hvilket er en meget lille andel af forældrene, da det samlede antal anbringelser samme år var på 13.901.¹²⁹ Vi overvejer om man kan ændre på området omkring støttepersoner, da de tydeligvis ikke bliver benyttet meget. Forældre støtte foreninger kan måske inddrages, da forældrene sandsynligvis opfatter disse som personer på deres side.

Et andet sted hvor gruppen mener, at der er mulighed for at lave en ændring, er hos den enkelte rådgiver. Vi har erfaret gennem indsamling af empiri, at der tilsyneladende blandt socialrådgiverne er en professionsfaglighed og etik som gør at den enkelte til en vis grad tilsidesætter lovgivningen. Ikke i forhold til barnets rettigheder, men i forhold til forældrenes ret til brugerinddragelse. Det viser sig samtidig, at der blandt nogle rådgivere, er en tendens til at man nedprioriterer myndighedsrollen og derved ikke tydeliggør det reelle magtforhold. Et magtforhold som altid vil være til stede i mødet mellem systemet og borgeren. Vi mener, at

¹²⁸ <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>

¹²⁹ <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>

det vil være til stor gavn for forældrene, hvis rådgiverne tydeliggjorde deres rolle, i langt højere grad end det tilsyneladende er tilfældet. Hvis magtforholdet tydeliggøres fra starten og man skaber en klar ramme for hvad der er præmisserne for sagens forløb, vil forældrene fra starten af have et klart billede af, hvad der skal ske i netop deres tilfælde. Det skaber utryghed og usikkerhed, når den person man sidder over for og har givet sin fortrolighed så lige pludselig bruger den fortrolighed imod en. Vi mener ikke, at det skaber grobund for en god dialog eller en ordentlig brugerinddragelse, hvis man i et forsøg på at skabe tillid, ikke tydeliggør den rolle man har. Det er i vores forståelse også en mangel på respekt og anerkendelse af den enkelte, når man fortier eller underspiller en så vigtig ting. Det er derfor for os at se, vigtigt at man skaber nogle fælles holdninger, og retningslinjer i de enkelte afdelinger, sådan at der er et fælles professionsfagligt og etisk grundlag og det ikke er den enkelte rådgiver som får lov til at bestemme sagsgangen. Dette tænker vi man kan gøre ved at holde nogle afstemningsmøder hvor man diskutere, hvad afdelingens holdning skal være. Man kunne også sørge for, at der var nogle helt klare retningslinjer for hvornår et informeret samtykke er informeret. Er det forældrene selv som skal træffe den beslutning – kan de? Er det rådgiveren? Kan hun beslutte noget sådan på vegne af andre? Eller det optimale at det er begge parter som gennem dialog beslutter, at nu kan der træffes et informeret samtykke? Lovgivningen er som vi ser det, ikke helt tydelig på det punkt og vi oplevede at der blandt respondenterne ikke var klarhed over, om der fandtes en sådan retningslinje i deres afdeling. Dette vil i vores optik, være et sted hvor man nemt kunne sætte en proces i gang. En proces som nok vil tage lang tid, men også kunne være med til at tydeliggøre problemet og give rådgiverne nogle nye indfaldsvinkler til deres arbejde.

Vi ved at det at være socialrådgiver i en Børne – familieafdeling kan være stressende. Der er mange udefrakommende faktorer som påvirker den enkelte rådgivers arbejde. Områder som den enkelte ikke selv har indflydelse på og ikke umiddelbart kan ændre. Den enkelte rådgiver sidder i nogle tilfælde med rigtig mange sager. Dette har været et så stort problem at DS har anset det for nødvendigt at udstikke retningslinjer for hvor mange sager en rådgiver max bør have. Der er også en stort administrativt pres i alle sagsforløbene som hele tiden skal ajourføres. Vi tænker, at man kunne komme stress og bureaukrati problematikken til livs på flere måder. Vi er udmærket klar over, at der i mange kommuner er en faktor som hedder økonomi og denne har stor betydning for det forvaltningsmæssige arbejde. Men i en lidt bedre socialfaglig verden, tænker vi, at man ved at ansætte flere i de enkelte afdelinger, kunne komme nogle af problemerne til livs. Vi ved der er mangel på socialrådgivere, men vi tænker at man ved at fjerne noget af det administrative arbejde fra rådgiveren og overdrage det til f.eks. en HK'er, kunne lette det daglige arbejde for den enkelte rådgiver og frigive tid, som i stedet for kunne bruges på den enkelte familie. Ved at sørge for at den enkelte rådgiver ikke

har flere sager end anbefalet, kan man på længere sigt måske nedbringe sygefraværet og den ekstra byrde som det medfører i afdelingerne når en eller flere rådgivere er langtidssygemeldte pga. stress.

Der vil altid være sager hvor en del af forældrene, vil give udtryk for at det samtykke de har givet til en anbringelse alligevel ikke var helt frivillig. Der vil med sikkerhed også i fremtiden være brug for, at der bliver lavet undersøgelser som kan give et billede af hvorledes det står til rent retsligt og forvaltningsmæssigt i Børne- familieafdelingerne landet over. De enkelte rådgivere vil altid være underlagt de politiske holdninger og tendenser som er oppe i samfundet. Der vil sikkert også i fremtiden blive sager, hvor lovgivningen ikke bliver helt fulgt. Men vi tror at det kan blive bedre. En stadig fokus på lovgivningen, holdningsændringer hos rådgiverne, viljen til at forandre fra politikkernes side og respekten for andres meninger, er nøgleordene i den forbindelse.

Litteraturliste

Bøger

- Birkler, Jacob "Videnskabsteori", Munksgaard Danmark 2005
- Bundesen, Peter: "Socialpolitikens udvikling fra fattighjælp til velfærdsstat" i Socialpolitisk introduktion 1998, kompendium fagområde 1 Soc. 2005 3.sem
- Christensen, Else "Anbringelser af børn – En kvalitativ analyse af processen", Socialforskningsinstituttet 98:2
- Damgaard, Irena & Nørrelykke, Helle, "Den personlige samtale", 2. udgave 1. oplag 2007, Hans Reitzels Forlag
- Egelund, Tina & Hestbæk, Anne-Dorthe "Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet" En forskningsoversigt, Socialforskningsinstituttet Kbh. 2003
- Fallov, Mia Arp & Nissen, Maria Appel, "Kompendium til Socialrådgiverstudiet 2008", SOC. 2005 – 7. Semester, Aalborg Universitet
- FBU "Forældreinddragelse – til barnets bedste" 2006
- Ghohs, Flora, "Magt og intersektionalitet i socialt arbejde", Nordisk Socialt Arbejd, nr. 4 2007
- Hansen, Ingelise Bech & Nørrelykke, Helle & Sjelborg, Hanne, "Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde", 1. udgave, 1. oplag 2006, Hans Reitzels Forlag
- Hansen, Carsten Svane m.fl. "Samfundslex" Gyldendal 2004
- Harder, Margit, "Anerkendelsesstrategier", Aalborg Universitet, januar 2006
- Hillgaard, Lis & Keiser, Lis & Ravn, Lis "Sorg og Krise", Nordisk Forlag A/S København 1999
- Honneth, Axel "Behovet for anerkendelse", Hans Ritzels Forlag 2003
- Højlund, Peter & Jul, Søren, "Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde", 1. udgave, 1. oplag 2005, Hans Reitzels Forlag
- Håndbog om anbringelsesreformen" Servicestyrelsen 2007
- Kristensen, Erik "Guide til spørgeskemaundersøgelser – med introduktion til defgo.net", Forlaget '94
- Larsen, Jørgen Elm & Møller, Iver Horneman: "Socialpolitik", 2. udgave, 1. Oplag 2004, Hans Reitzels Forlag
- Lingås, Lars Gunnar, "Etik for social og sundhedsarbejdere", 4. udgave, 1. oplag 2005, Hans Reitzels Forlag
- Løgstrup, K.E., "Den etiske fordring", 2. udgave 11. oplag 1991, Nordisk Forlag
- Mik- Meyer, Nanna & Villadsen, Kaspar , "Magtens former", 1. udgave, 1. Oplag 2007, Hans Reitzels Forlag
- Olsen, Henning "Guide til gode spørgeskemaer" Socialforskningsinstituttet København 2006
- Olsen, Poul Bitsch & Pedersen, Kaare, "Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog" Roskilde Universitetsforlag 2003

- Thagaard, Tove "Systematik og indlevelse, en indføring i kvalitativ metode" Akademisk forlag 2003
- Riis, Ole Samfundsvidenskab i praksis, introduktion til anvendt metode", 1. udgave, 1. Oplag
- Rønn, Carsten " Almen videnskabsteori for professionsuddannelserne" Alinea Kbh., 2006

Rapporter

- Anne Dorte Hestbæk; "Når børn og unge anbringes – en undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager" Socialforskningsinstituttet 97:6
- Ankestyrelsen "Børn og unge anbragt uden for hjemmet", Årsstatistik 2007
- Ankestyrelsens praksisundersøgelse "Anbringelse af børn og unge" Januar 2008
- Ejler, Nicolaj m.fl, "Undersøgelse af retssikkerhedsloven § 4", Socialministeriet, April 2004
- SFI "Anbragte børns udvikling og vilkår", SFI - Det nationale forskningscenter for Velfærd, 08:23

Internetsider

- http://www.kabuprojekt.dk/Files/Filer/For%E6ldre_til_anbragte_b%F8rn.pdf
- <http://www.boerneraadet.dk/FN's++b%C3%B8rnekonvention/Forkortet+udgave+af+artiklerne>
- http://www.socialrdg.dk/multimedia/Forslag_til_socialr_dgivernes_fremtidige_kompetencepr_ofil2.pdf
- http://da.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCrgen_Habermas
- http://www.social.dk/ministeriets_omraader/handicap/handicappolitik/index.aspx?id=6ddc92b2-dd77-4dd3-89f0-1dfe8607470e
- <http://www.fjernenaboer.dk/index.php?PID=176>
- <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>
- <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>

Andet

- Vej. 99 af 5. dec. 2006 om særlig støtte til børn og unge og deres familier
- Lov om patienters retssikkerhed, Lov nr. 482 af 1. juli 1998
- Vejledning nr.4, 16.01.2004, vejledning om særlig støtte til børn og unge
- Hiemlcrone, Nina von 2003: Notat om tolkning af retssikkerhedslovens § 4
- Power point oplæg til forelæsning af sociologistuderende, af Anja Jørgensen – underviser ved AAU

Abstract

The objective of this project is to uncover why a group of parents of children in foster care, after a decision and consent, expressed that they felt the decision had not been the result of a voluntary process, but had been voluntarily compulsory.

Our empirical basis is three studies: Anne Dorthe Hestbæk "When Children are placed" in 1997; Investigation of legal act §4 2004; and Appeal Board practice survey in 2008 and its own questionnaire. The project includes conceptual clarification of the essential concepts; involvement of users, informed consent and parents' living conditions.

Used theorists are: Habermas, Honneth, Cullberg, Lis Hill, Lis Ravn, Lis Keizer, Marshall B. Rosenberg, Gadamer, Foucault and K. E. Løgstrup.

Through the analysis and processing of our chosen materials, our group came to the conclusion that in order to reduce the number of gray zone investments, several factors must be taken into account. Communication between social workers and parents must be investigated. The level of involvement of parents and the professional integrity of the social workers are key factors that have an impact on how the parents experience the counselling. There are also factors such as political attitudes, economical factors and social standards that all influence how each social worker carries out his/her work in practice.